

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020 / Volume 7, Issue 18, July 2020

**OSMANLI'NIN SON DÖNEM ÂLİMLERİNDEN HARPUTLU ÖMER
NA'İMÎ EFENDİ VE MANZÛME-İ NA'İMİYYE ADLI NASİHATNAMESİ**
*Harputlu Omer Naimi, One Of The Last Scholars Of Ottoman And His Work
Entitled Manzume-i Naimiyye*

Makale Türü/Article Types : Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi/Received Date : 24.04.2020
Kabul Tarihi/Accepted Date : 18.05.2020
Sayfa/Pages : 265-291
DOI Numarası/DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2020.158>

MUSTAFA SEFA ÇAKIR

(Dr. Öğr. Üyesi), Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Sivas / Türkiye, e-mail: mustafasefa0@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5159-7340>

Atıf/Citation

Çakır, Mustafa Sefa, "Osmanlı'nın Son Dönem Âlimlerinden Harputlu Ömer Na'imî Efendi ve Manzûme-i Na'imîyye Adlı Nasihatnamesi", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 7/18, 2020, s. 265-291.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 7, Sayı 18, Temmuz 2020.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 7, Issue 18, July 2020.

ISSN: 2148-5704

OSMANLI'NIN SON DÖNEM ÂLİMLERİNDEN HARPUTLU ÖMER NA'İMÎ EFENDİ VE MANZÛME-İ NA'İMİYYE ADLI NASİHATNAMESİ

*Harputlu Omer Naimi, One Of The Last Scholars Of Ottoman And His Work Entitled
Manzume-i Naimiyye*

Mustafa Sefa ÇAKIR

Öz: Şiir, yüzyıllar boyunca hem lirizmi taşımış hem de bir eğitim aracı olarak kullanılmıştır. Manzum sözlükler, tıp kitapları, şairlerin gezip gördüğü yerleri konu edindikleri şehrengizler, düğünlerin veya şenliklerin anlatıldığı surnameler, savaşların anlatıldığı gazavatnameler vs. hep şiirle anlatılmıştır. Ayrıca Anadolu'da, İslam'ın öğretiminde en etkili araçlardan biri yine şiir olmuştur. Ahmet Yesevi'nin coğrafyamıza gelen enenleri, Mevlana, Yunus Emre gibi isimler kaleme aldıkları tasavvufi eserlerde genellikle benzer konuları işlemiştir. Manzum tefsirler, kırk hadis çevirileri, ilmiyeler, mevlidler, miraciyeler, hilyeler, makteller ve daha birçok dinî muhtevalı tür rağbet görmüştür. Bu türlerden biri de nasihatnamelerdir. Nasihatnamelerde kişinin yapması ve yapmaması gerekenler didaktik bir şekilde anlatılmıştır. Bu çalışmada da Harputlu Ömer Na'imî Efendi'nin oğluna ve oğlu üzerinden aslında genele hitaben telif ettiği eseri Manzûme-i Na'imîyye ele alınmıştır. 1800'lü yılların başında doğan Ömer Na'imî ömrünün çoğunu ilim tahsili ve tedrisi ile geçirdikten sonra 1882 yılında vefat etmiştir. Geride Kasîde-i Bür'e Şerhi gibi meşhur eserlerin yanında bir de mezkûr nasihatnameyi bırakmıştır. Söz konusu eser; çocukların terbiyesi, gençlik vakitleri, güzel ahlak, İslam'ın ve imanın şartları, imanın şubeleri, İslam'ın vacipleri, insanın küfre götürecekt sözler, riba gibi 14 bölümden oluşmaktadır. Çalışmada metnin tamamı günümüz harflerine aktarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ömer Na'imî, Manzûme, Nasihatname, 19. yüzyıl

Abstract: Poetry has been carrying lyricism and used as an educational tool for centuries. Poetic dictionaries, medical books, sehrengizs about the places poets travel and see, surnames that tells about weddings or festivities, gazavatnames about wars etc. it has always been described with poetry. It has also been one of the most effective tools in the teaching of Islam in Anatolia. The people of Ahmet Yesevi coming to our geography and people like Mevlana and Yunus Emre generally covered similar subjects in the sufi works they wrote. Poetic interpretations, forty hadith translations, catechisms, mawlid, miraciyes, hilyes, maktels and many other religious contents were in demand. One of these types nasihatnames. In the nasihatnames, the things that the person should and should not do are explained in a didactic way. In this study, the work written by Harputlu Omer Naimi Efendi addressed to his son, Manzume-i Naimiyye was discussed. Omer Naimi, who was born in the early 1800s, passed away in 1882 after spending most of his life in science education and study. In addition to the famous works such as Kaside-i Burde Serhi, he left behind the mentioned work. The mentioned work consists of 14 sections, for example: nurture of children, youth times, good morals, requirement of Islam and faith, branches of faith, wajibs of Islam, interest. In the study, the entire text was transferred to today's letters.

Keywords: Omer Naimi, poem, nasihatname, 19th century

Giriş

İnsan, doğası gereği sosyal bir varlıktır. Bu sosyalliğin en temel yönü de iletişimidir. Söz, bu iletişimin sade hâli, şiir ise bir üst derecesidir. En eski zamanlardan beri insanlar şiir söylemiş, yazmış ve bu sayede bugüne koca bir miras kalmıştır. Bu şiir mirasının içinde elbette aşk, hasret gibi duygular sıklıkla işlenmişse de bazı didaktik konular da işlenmiştir.

İslam'ın anlaşılması ve yaşanması için birçok farklı türde eser kaleme alınmıştır. Kur'an'ın tefsirinden hadislerin tercümesine, ilmiyelerden hilyelere şairler anlatacaklarını manzum olarak

da anlatmıştır. Hatta örneğin ferâiz (miras hukuku) gibi İslam fikhinin en zor konuları dâhil manzum olarak yazılabilmektedir.¹ Manzum sözlüklerde de gördüğümüz gibi bunda kolay ezberleme amacının güdüldüğünü söyleyebiliriz.

Nasihatnameler, eğitici eserler arasında karşımıza çokça çıkan eserlerdendir. Nasihatname veya pendname olarak adlandırılan bu eserler, İslamî temele dayanan ahlak ve adab kaidelerini veciz ifadeler ile dile getirerek, insanlara ve bilhassa genç nesillere öğüt vermek amacıyla kaleme alınan eserlerdir.² Pendname adının yaygınlığı Feridüddin Attar'ın aynı adlı eserinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Bu eserin Türkçe'de manzum ve mensur birçok çeviri ve şerhi yapılmıştır.³ Bu iki adlandırma dışında bahr-i nasâiyih, ahlak-name, te'dib-name, öğüt risalesi, pend-i rical, ibret-name gibi kullanımları da vardır.⁴

"Dürüst ve ahlâklı fertlerin oluşturduğu duyarlı bir toplum meydana getirebilmek için öğüt verici türde eserlere her kültürde rastlanır."⁵ İçinde yaşadığımız toplumda da 13. yüzyıldan itibaren örnekleri görülmeye başlanmıştır. Yüzyıllar boyu hem halk için hem de yöneticiler gibi toplumun önündeki kimseler için yazılmış örnekler mevcuttur. Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye'si, Nâbî'nin Hayriyye'si, Sünbülzâde Vehbî'nin Lutfiyye'si türün meşhur örneklerindedir.

Nasihatnameler genellikle benzer içeriklere sahip olmakla birlikte müellifi, dönemi ve yazılış amacı gibi etkenlere göre küçük farklılıklar da göstermiştir. Doğruluk, dürüstlük, iyilikseverlik, cömertlik gibi ortak ahlâkî değerlerin yanında günlük ihtiyaçlarla ilgili, asırlara göre ortaya çıkan değişiklikler de nasihatnamelere yansımıştır. Bu farklılıklar üzerinden toplumsal değişimleri gözlemlemek mümkündür.⁶

İslam dininin nasihate verdiği önem her dönemde kendini hissettirmiş ve insanları bu konudaki eserlere yöneltmiştir. 19. yüzyıla geldiğimizde fazla örnekleri görülüyor olsa da Harputlu Ömer Na'îmî'nin manzumesi bu boşluğu dolduran eserlerdendir.

1. Harputlu Ömer Na'îmî Efendi'nin Hayatı

Ömer Na'îmî Efendi, 1216/1801-1802 yılında ilmî bir geçmişe ve şöhrete sahip İmamzade (daha sonra Müftügil ve Efendigiller olarak anılan) ailesinin bir ferdi olarak Harput'ta dünyaya gelmiştir. Yörenin önde gelen âlimlerinden olan babası Müftü Hacı Ahmet Efendi'nin üç oğlundan en büyüğüdür. Diğer kardeşleri Hacı Hafız Ahmet Efendi ve İbrahim Efendi'dir. Asidetü's-Şühde adlı eserinde künyesi Ömer Na'îmî bin Ahmed bin Muhammed Said olarak kayıtlı ise de müellif hattı olan bir yazmada Ömer bin Ahmed olarak geçmektedir. Manzûme-i Na'îmiyye'de geçen "Na'îmî mahlasımdır" mısraından da anlıyoruz ki asıl adı Ömer'dir ve Na'îmî adını kendisi mahlas olarak kullanmıştır.⁷

İlk eğitimini babasından almıştır. Babasının fetva işleriyle daha fazla meşgul olması neticesinde daha iyi bir eğitim almak üzere memleketine de yakın olması hasebiyle Anteb'e gitmiştir. Burada şehrin meşhur âlimlerinden olan Küçük Hafız Necip Efendi'den ders almıştır. Ancak bir müddet sonra özellikle Yeniçeri isyanları neticesinde ilim meclislerinin de huzuru kaçmış ve birçok isim gibi hocası da bu kargaşalar sırasında öldürülmüştür. Bunun üzerine eğitimine devam etmek için Kayseri'ye gitmiştir. Kayseri'de önce Divriğili Hafız Mustafa

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Suat Donuk, Remzîzâde İlmî ve Manzum Ferâiz'i, *1. Uluslararası Demirci Sempozyumu, Manisa: 12-14 Ekim 2017*, s. 4-5; Mehmet Güler, *Türk Edebiyatında Manzum Ferâiz-nâmeler*, Yayınlanmamış DT, Cumhuriyet Ü. SBE, Sivas 2015.

² Mehmet Arslan, *Pendnâme-i Zarîfî*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1994, s. 5.

³ Feridüddin Attar'ın eserine yapılan şerhlere bir örnek olarak ve daha geniş bilgi için bkz. Kezban Paksoy, *Bursevi İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attâr (İnceleme-Metin-Sözlük)*, Erciyes Ü. SBE, Kayseri 2012.

⁴ Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara 2010, s. 181.

⁵ İskender Pala, "Nasihatnâme", *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yay., İstanbul 2006, s. 409.

⁶ Mahmut Kaplan, "Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler", *Türkler*, C. 11, Ankara 2002.

⁷ Mustafa Işık, "Harput-Kayseri Hattında Ömer Nâimî Efendi", *Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*, Elazığ 14-16 Mayıs 2015, s. 120.

Efendi'den dersler almış, onun vefatı üzerine Göncüzade Kasım Efendi'den ilim tahsiline devam etmiştir. Yine bu yıllarda Kayseri'de ders aldığı diğer isimlerden bazıları şunlardır; Gözübüyükzade İbrahim Efendi, Hacı Vahdi Efendi, Sarı Abdullahzade Mehmed Efendi.⁸

Ömer Na'îmî Efendi, bu gençlik yıllarında kendisine şöhret kazandıran bir eser kaleme almıştır. Bu eser, İmam Bu'sirî'nin Kasîde-i Bürde (yahut Bür'e) isimli eserine yaptığı "Asîdetü's-Şühde Şerhu Kasîdeti'l-Bürde" başlığına sahip şerhidir. Bu eser ona daha öğrencilik yıllarında iken bir tanınırlık kazandırmıştır. Üzerinden uzunca bir zaman geçmesine rağmen eser önemini korumaktadır.⁹ Eser ilk defa Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa tarafından bastırılmış, daha sonra farklı yerlerde defalarca basılmıştır.

1843 yılında hacca gitmiş, Hicaz'da ve yolculuk esnasında Halep, Şam, Mısır gibi yerlerde birçok ilim erbabıyla temas etmiştir. Hac dönüşü bir vergi meselesinden dolayı Konya'ya sürülmüş, sürgün dönüşü Harput'ta müderrislik yapmaya devam etmiştir. Harput'ta 15 sene kadar müftülük vazifesini ifa etmiştir.

Ömer Na'îmî Efendi, ömrünün ilerleyen yıllarında gözlerini kaybetmiştir. Bundan eserin girişinde de bahsetmiştir:

*"Kazâ indi bu 'abde nâgehânî
Dü-çeşmim nezle ile oldu beyzâ
Kitâbetle kitâbdan dûr oldum
Dağı tadrîs ü neşrimden müberrâ
Mekîn-i külbe-i aḫzân olup ben
Ḥazîn olup didim ḫayfâ dirîḡâ
Ahâlî cümleten kıldı taḫassür
Acur bu ḫâlîme aḫbâb u a'câ
Nidem taḫdîr-i Mevlâ oldu böyle
Didim Ya'kûb-veş şabran cemîlâ"*

Burada da görüldüğü üzere Ömer Efendi bu durumu teslimiyetle karşılamış ve çalışmalarına devam ederek İslam'a hizmeti sürdürmüştür. Yıllar sonra kendisi gibi torunu Müftü Mehmed Kemaleddin Efendi'nin de gözleri kapanmış o da dedesinin şiirine benzer bir şiir kaleme almıştır:

*"Elhamdülillâhi alâ külli hâl
Oldu bana şimdi beher gün makâl
Gözlerim ağardı da Ya'kûbveş
Gamla geçer cümle nehâr ü leyâl
Devr-i kitâb eyler iken dâimâ
Dûr-ı kitâb oldum İlâhi bu sâl
Dersi de iftâyı da terk eyledi
Bunca hevesler ile Müftî Kemâl"¹⁰*

Dedesinden farklı olarak Kemaleddin Efendi İstanbul'a gitmiş, tedavi olmuş ve sağlığına kavuşmuştur.

⁸ M. Işık, *age.*, s. 121.

⁹ Erol Ayyıldız, "Harputî'nin Kasîde-i Bürde Şerhinin Dilbilgisi ve Belâgat Açısından İncelenmesi", *Düni ve Bugünüyle Harput (Sempozyum: 24-27 Eylül 1998-Elazığ)*, yay. hzl. Fikret Karaman, C. I, Elazığ 1999, s. 523.

¹⁰ Ahmet Karataş, "Harputlu Efendîgil Âilesinin Yakalandıkları Katarakt Hastalığıyla İlgili Manzumeleri", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)*, C. 6, S. 12, Eylül 2019, s. 76.

Bursalı Mehmed Tâhir, Osmanlı Müellifleri eserinde Ömer Na'îmî Efendi'nin üç lisanda şiir inşasına muktedir, yumuşak huylu ve lâtifeci bir kişi olduğuna ek olarak pek yaşlı olduğu halde şuurunun ve hafızasının fevkalade olduğunu belirtir ve ondan şu sözü nakleder; "Din-i Muhammediye hizmet edenler bunamaz, zelil olmaz. Müslümanlığı yükseltenler iki cihanda da azizdir."¹¹

Ömer Na'îmî Efendi, 1882 yılında vefat etmiştir. Mezarı, Harput'taki aile mezarlığındadır. Vefatından sonra yerine, Manzûme-i Na'îmiyye'yi de kendisi için yazdığı oğlu Abdülhamîd geçmiş ve onun ilmî mirasını devam ettirmiştir. Abdülhamîd Hamdi Efendi, 1830'da, Harput'ta dünyaya gelmiştir. Hafız, ilmî meselelere ve medrese inşasına gayretli bir kimsedir. Türk, Arap ve Fars edebiyatları üzerine çalışmış, bir divançe oluşturacak kadar şiir kaleme almıştır.¹²

2. Manzûme-i Na'îmiyye ve Bölümleri

Ömer Na'îmî Efendi, görme yetisini kaybettikten sonra yazdırma yoluyla bu eseri vücuda getirmiştir. Manzûme-i Na'îmiyye, 1283 yılında Müzellef Efendizade Rıza matbaasında basılmıştır ve 47 sayfadır. Eserin isimlendirilmesiyle ilgili bir bilgiye rastlanılmamaktadır. Aruzun "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün" kalıbıyla yazılan eser kafiyelenişi bakımından kaside nazım şekline sahiptir ve 654 beyit hacminindedir. Bu denli uzun eserlerde genellikle mesnevi nazım şekli kullanılırken, müellifin kaside nazım şeklini tercih ettiği dikkat çekicidir.

Ömer Na'îmî Efendi eseri oğlu Abdülhamîd Efendi'ye hitaben yazmıştır. Müellif bunu eserinde şu şekilde dile getirmiştir:

"Ferâ'id gibi hem nice nasâyih

Yazam ihvân için ola hedâyâ

Benim necl-i necîb 'Abdü'l-hamîd'im

Ola bu pend ile nefsi mürebbâ"

Ömer Na'îmî Efendi, burada her ne kadar oğlunun adını zikretse de hedef kitlesinin genel olduğu malumdur. Bu başka birçok eserde de görülmektedir. "Nasihatnâme eserlerinde kısmen çocuklar üzerinden genele hitap etme isteği söz konusu olmaktadır. Birçoğunda dil özelliklerinin çocuklara göre ağır oluşu, yazarın genel okuyucu kitlesini hedeflediğini göstermektedir."¹³

Eserde toplam 14 bölüm bulunmaktadır. İlk 34 beyit giriş kısmıdır. Burada şairin usûle uygun şekilde Allah'a hamd, Resul'e ve âline salât ile başladığı görülmektedir. Bunların ardından kendisiyle ilgili bazı bilgiler vermiştir. Adının Ömer, mahlasının Na'îmî olduğunu ve hâlâ Kaside-i Bür'e şârihi olmakla meşhur olduğunu söylemiştir. Harput'un hem vatani hem de orada fetva makamında olduğunu, ilimleri özellikle hadis ve tefsir okuttuğunu, bazı risaleler telif ettiğini ve halkın kendisinden fayda gördüğünü belirtmiş ve inciler gibi faydalı nasihatler yazıp insanlara hediye etmek istediğini söylemiştir. Yaşlılık zamanlarına geldiği bir demde ansızın görme yetisini kaybettiği ve kitaptan, kitabetten uzak kaldığı, insanların bu haline acıdığı ama kendisinin durumu teslimiyetle karşıladığı hatta başına gelen belayı bir hediye olarak gördüğü yine bu bölümde zikredilir. Ömer Na'îmî eserin girişindeki beyitleri kendisinin atfedilmesi, ahirette mükafat görmesi ve kendisine sabır verilmesi gibi dualarla bitirir.

¹¹ Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C. 1, Meral Yay., İstanbul 1975. s. 348

¹² Melek Dikmen ve Kâmile Çetin, "Oğula Hitaben Yazılmış Bir Nasihatname: Harputlu Ömer Naim ve Manzume-i Na'îmiyyesi", *Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*, Elazığ 14-16 Mayıs 2015, s. 426.

¹³ Fatmanur Kalan, *Nasihatnâmelerde Çocuk (Osmanlı Dönemi)*, Yayınlanmamış YLT, Ankara Ü. SBE, Ankara 2017, s. 50.

Giriş kısmından sonra bölümler şu şekildedir:

Der-Beyân-ı Terbiyyetü'l-Etfâl (35-66. beyitler)

Şair bu bölüme oğluna dua ile başlamıştır. Duasında Allah'ın ona çocuklar ve torunlar vermesini, onların da âlim kişiler olmasını ve kıyamete kadar neslinin devam etmesini dilemiştir. Oğluna çocuklarını küçük haldeyken terbiye etmesini nasihat etmiş ve sonra çocuk terbiyesinde dikkat edilmesi gereken hususları işlemiştir. Tavsiyelerine çocuğun doğduğu günden başlamıştır. Çocuk daha annesini emmeden bir âlimin ağzında ıslattığı hurma ile çocuğun ağzını tatlandırmasını, yine o gün kulağına ismini ezan ve kametle okumasını söylemiştir. Müellifin anne sütüne büyük önem verdiğini görmekteyiz. Çocuğun annesinin sütüne kanaat ettirilmesini, başkaları tarafından hele de inançsız kişiler tarafından emzirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Sonra adım adım nasihatleri ilerlemiştir. Çocuğun sağ elle yemeye alıştırılması, küçük yaşlarda yazmaya başlaması ve altı yaşında hocaya verilmesi tavsiye edilmiştir. Din ve dünyanın esasları olarak okumak zikredilmiş, teşvik edilmesi istenmiştir.

Der-Beyân-ı Vakt-i Şebâbiyyet-i İfân (67-82. beyitler)

Bu bölümde kişinin gençlik dönemi üzerinde durulmuştur. Gençliğin deliliğin bir çeşidi gibi olduğu ve bu dönemde şeytanın insana türlü ayartmalarda bulunabileceğini belirttikten sonra çocuğun kötü ortamlardan ve kötü arkadaşlardan uzak tutulmasını tavsiye etmiştir. Çocuğun namaza ve seher vakitlerinde uyanık olmaya alıştırılması nasihatleri arasındadır.

Der-Beyân-ı Hoş-Hûy (83-143. beyitler)

Bu bölümde güzel ahlak konusu ele alınmıştır. Ömer Na'îmî Efendi güzel ahlakı peygamberlerin inşa ettiğini eksik kalan son kısmının da Resul-i Ekrem tarafından tamamlandığını ve onun Kur'an'da güzel ahlakıyla vafedildiğini beyan etmiştir. Bahsedilen bazı güzel huylar şu şekildedir; hilm sahibi olmak, yumuşak sözlülük, teenni, öfkeye hâkim olmak, affedicilik, tevazu, bütün müminlere kol kanat germek, cömertlik, cesaret, merhamet, şefkat vb. Ayrıca dünyaya muhabbetten uzak durulması gerektiği, onun tüm kötülüklerin başı olduğu belirtilmiştir.

Der-Beyân-ı Şurût-ı İslâm u İmân ve Der-Beyân-ı Şu'ab-ı İmân (144-199. beyitler)

Bu bölümde İslam'ın ve imanın şartları ile imanın şubeleri açıklanmıştır. İslam'ın ve imanın şartlarını bilmenin her mümin için en kuvvetli farz olduğu belirtilerek başlayan bölüm tek tek bunların açıklanmasıyla devam etmiştir. Daha sonra ise yetmişden fazla olduğu söylenen imanın şubelerine geçilmiştir. Bu kısımda imanın şubeleri olarak ele alınanlar kısaca şunlardır; Allah'ın zatına ve sıfatlarına iman, Allah'a ve peygamberine muhabbet, peygamberi tazim etmek ve sünnetine uymak, riyayı terk, günaha tevbe, korku ve ümit arasında olmak, şükür, ahde vefa, sabır, hayâ, tevekkül, Kur'an'ı tilavet, ilim öğrenmek ve öğretmek, dua etmek, temizlik, köleleri azad etmek, adağını yerine getirmek, iffet, eşinin haklarına riayet, ana babaya itaat, insanların arasını düzeltmek, cihad, komşuya eziyet etmemek, infak, selamı yaymak, yolu insanlara zarar veren şeylerden temizlemek vb.

Der-Beyân-ı Vâcibâtü'l-İslâm (200-204. beyitler)

Beş beyitlik bu kısa bölümde vacipler belirtilmiştir. Yedi adet olarak ele alınan vacipler şunlardır; vitir namazı, umre, kurban bayramında kurban kesmek, fitir sadakası vermek, ana babanın hakkını gözetmek, kadının eşine hizmeti, yakınlarla infak etmek.

Bâbu't-Tahrîs 'Ale'l-İhtimâm Bi't-Tahâreti (205-233. beyitler)

Bu bölümde temizliğe özen gösterme konusuna dikkat çekilmiştir. Namazın İslam'ın şartı, temizliğin ise namazın şartı olduğunu söyleyerek başlanmıştır. Abdeste acele etmemek, istinca, istibra gibi konular devamında ele alınmıştır.

Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr (234-279. beyitler)

Bu bölümde insanı genel olarak küfre düşüren sözler izah edilmiştir. Küfrün en büyük belalardan olduğu söylenmiş hatta bir adamın kırk sene hayırlı amelleri olsa küfürle bunlardan geriye bir şey kalmayacağı belirtilmiştir. Bu küfür sözlerin neler olacağına ise genel olarak şu örnekler verilmiştir; Allah'a bir eksiklik atfedecek söz, Kur'an'ı hafife almak, bir farzı inkar. Bunların ayrıntıları için verilen örneklerden bazıları ise şunlardır; Kur'an Allah kelamı değildir, Kur'an'ı çalgı aletleriyle okumak, namazı cemaatle kıl denen birisinin tek kılmak daha evladır demesi, küffarın adetlerine bu daha iyi demek, namaz kıl denen birisinin namazın terkinin çok zevkli olduğunu söylemesi, kişinin namazdan usandım sonu yok demesi vb.

Devamındaki bölümlerde de belirli konular altında insanı küfre sürükleyecek sözlere işaret edilmiştir.

Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Fî-Hakî'l-İlm (280-293. beyitler)

Bu bölümde ilim hakkında söylenen ve insanı küfre sürükleyen sözlere ve tavırlara örnekler verilmiştir; bir âlime ilminden dolayı düşmanlık etmek, ilim beyhudedir dirhem ve dinar daha evladır demek, ilim ve âlimle dalga geçmek, bir konudaki fetvayı tahkir ederek terk etmek, birilerinin bu türlü sözlerine gülmek.

Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Der-Hakk-ı Melâ'ik (294-314. beyitler)

Bu bölümde melekler hakkında söylenen sözlerden insanı küfre sürükleyecek olanlara örnek verilmiştir; Cebrail vahyi Hz. Ali'ye getirecekti ama hata etti demek, filancanın yüzü benim için Azrail'den daha korkutucudur demek, Azrail filanca kişinin canını almalıydı, hata etti demek, meleklerin ashyoktur yemeden içmeden nasıl yaşarlar demek veya peygamberle ilgili benzer sözler.

Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Fîmâ Yete'allaku Bi'l-Mevti ve'l-Haşri ve'l-Kıyâmeti (315-331. beyitler)

Bu bölümde ölüm, yeniden dirilme ve kıyametle ilgili sözlerden küfre götürecek sözlere örnekler verilmiştir; bana emredilse de sırat köprüsünden geçmem demek, harap bir köprü gördüğünde sırat köprüsüne benzetmek, filanca kişi cennete girse ben girmem, Allah bana mal versinde tek cehennem de razıyım demek gibi.

Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Fîmâ Yete'allaku Bi'l-Hacci ve'zs-Savmi (332-339. beyitler)

Bu bölümde hac ve oruçla ilgili sakınılması gereken sözlere örnekler verilmiştir; hac farz değildir, tavafın bir anlamı yoktur, sa'y abestir, Ramazan çok ağır bir ay Mevla farz kılmasaydı, aç susuz olunca ne elde ediliyor gibi.

Mesâ'il-i Şettâ Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr (340-373. beyitler)

Bu bölümde ise değişik konularda küfre götürecek sözler gözler önüne serilmiştir. Bir mümine kafir demek, bir vali caiz değilken birisini öldürdüğüne güzel oldu demek, gaybı bilirim demek ya da böyle diyen birine inanmak, kahinlik ve sihir, haram benim için helalden daha sevimlidir gibi.

Der-Beyân-ı Ma'siyet-i Kebâ'ir u Sagâ'ir (374-533. beyitler)

Bu bölümde büyük ve küçük günahlardan ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir. Büyük günahlara örnek olarak zina, içki içmek, yalancı şahitlik, yetim malı yemek, hırsızlık, yalan, gıybet, iyiliği emir ve kötülüğü nehyetmekten uzaklaşmak, özürsüz yere farz orucu eksiltmek, hayvan yakmak, zekat vermesi gerektiği halde vermeme, kaza ve kaderi yalanlamak, mal sevgisi gibi konulardan bahsedilmiştir. Küçük günahlar içinse harama bakmak, ölünün arkasından ağıt yakmak, namazı mekruh vakte ertelemek, ipek giymek, sû-i zan, kibir, hased, boş sözler konuşmak, bir kimsenin sırrını ifşa, sözünde durmamak verilen örneklerdendir.

Kişinin küçük günahlarda ısrar etmesi halinde onların da büyük günah olarak kabul edileceği belirtilmiştir.

Der-Beyân-ı Ribâ (534-644. beyitler)

Bu bölümde faiz konusuna dikkat çekilmiştir. Ticaretle uğraşanlar için en kuvvetli farzın ticaretle ilgili ilm-i hâli bilemeleri olduğu söylenerek başlanmıştır. Faizden oldukça kaçınılması gerektiği çünkü faizin dünya ve ahireti yıkan bir mesele olduğu vurgulanmıştır. Suyûtî'nin bir eseri kaynak gösterilerek alınan hadiste faiz alan, veren, şahit olan, yazanın lanetlendiğine dair bir bilgi zikredilmiştir. Her tâcir için lazım olan ve sakınması gereken yirmi yedi madde sayılmıştır. Ticarete aşırı hırslı olmamak, alıp sattığı malı övmemek, alış veriş için Allah adına yemin etmemek, sattığı malın bir kusuru varsa onu gizlememek gibi örneklerle başlayan bu maddeler ticaret ehli için elzem görülmüştür. Devamında ribanın karzda, duyûnda ve merhûnda olmak üzere üç çeşidi açıklanmıştır.

645 ve 654. beyitler arası ise başlık konmasa da bitiş bölümüdür. Burada da şair eseri tamamladığı için hamd eder, akaid ve amele dair birçok meseleyi güzel bir şekilde yazdığını belirtir. Şair burada eseri yazmaktan muradının meseleleri kolayca zabt etmek ve çocuklar ile dostlarının onu ezberlemesi olduğunu söylemiştir.

Şair eserin son beytinde ustaca bir tarih düşürmüştür:

*"Dü-câhibden gelüp hâtif şadâsı
Didi târîh budur manzûme-i zîbâ"*

şeklindeki beyitte "budur manzûme-i zîbâ" (2+6+4+200+40+50+900+6+40+5+7+10+2+1) kısmı toplamda 1273 sayısına denk gelmektedir. Eserin yazılış tarihi olan 1283'e ulaşması için lazım olan on sayısı ise yine şairin işaretleriyle ilk mısradaki "dü" kelimesindeki harflerin sayı karşılığından (4+6) gelmektedir.

Eserin ferağ kaydında ise Hafız Mustafa ez-Zâcî tarafından temize çekildiği ve 1283 yılında Müzellef Efendizade Rıza matbaasında basıldığı gibi bilgiler mevcuttur.

3. Manzûme-i Na'îmiyye'nin Transkripsiyonlu Metni

(1) Müderrisîn-i kirâm ve 'ulemâ-yı fiḥâmdan Kaşîde-i Bür'e şârihi Harputî 'Ömer Na'îmî Efendi'nin lîsân-ı Türkî üzre terbiye-i eḫfâl ü meḥâsin-i ḥuşâl ve şurûḫ-ı İslâm ü îmân ve şaġâ'ir u kebâ'ir ve elfâz-ı küfr ve riyâ mesâ'ilini ḥâvî bi-ḫarîk'îl imlâ inşâ ve tanzîm eylediği manzûme-i laḫîfedir.

(2) Manzûme-i Na'îmiyye

Bi'smi'llâhi'r-Raḫmâni'r-Raḫîm

(Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün)

- 1 Le'âlî-i kelâmda dürr-i yektâ
Ḥudâ'nın ḫamdidir a'lâdan a'lâ
- 2 Daḫi elfâz u aḫvâliñ laḫîfi
Resûline şalât ile teḫâyâ
- 3 Şalât olsun daḫi âline dâ'im
Ki anıñ her biridir ehl-i taḫvâ
- 4 Ve ba'du bâdî-i nazmın beyânı
Saña taḫrîr ideyim eyle işġâ
- 5 Bu 'abd-i 'âşî vü ḫâḫî vü müznib
'Alîl ü 'âcizim hem nâtüvânâ
- 6 'Ömer nâmım Na'îmî maḫlaşımdır
Şehîrim şâriḫ-i Bür'e'yle ḫâlâ
- 7 Każâ-yı Harprût oldu vaḫan hem
Olurdi mesnedim ki câh-ı fetvâ
- 8 İderdim neşr u tadrîs 'ulûmı
Kılardım ders ile ḫullâbı ihyâ
- 9 Oḫkurdum eḫâdîs-i şerîfe
Daḫi tefsîr-i Ḳur'ân'ı ḫuşûşâ
- 10 (3) Kılardım ba'z-ı te'lîf-i resâ'il
Bu ḫuldan ḫalḫ görürdi nef'-i evfâ
- 11 Ḥuḫûr eylerdi ḫalbe ġâhi ġâhi
Ḳılam ben ḫasb-i ḫâlîm nazm u imlâ
- 12 Ferâ'id gibi hem nice nasâyiḫ
Yazam ihvân için ola hedâyâ
- 13 Benim necl-i necîb 'Abdü'l-ḫamîd'im
Ola bu pend ile nefsi mürebbâ
- 14 Tezekkür 'ömrüne oldum resîde
'Alâmetler bütün oldu ḫüveydâ
- 15 Meşîb oldu başım üzre müsâfir
Ḳonuḫ için 'amel yok elde aşlâ

- 16 Ḥaḫâyâmı tefekkür eyler iken
Tedârük niçe idem zuḫr-ı uḫrâ
- 17 Każâ indi bu 'abde nâgehânî
Dü-çeşmim nezle ile oldu beyzâ
- 18 Kitâbetle kitâbdan dūr oldum
Daḫi tadrîs ü neşrimden müberrâ
- 19 Mekîn-i külbe-i aḫzân olup ben
Ḥazîn olup didim ḫayfâ dirîġâ
- 20 Ahâlî cümleten kıldı taḫassür
Acur bu ḫâlîme aḫbâb u a'dâ
- 21 Nidem taḫdîr-i Mevlâ oldu böyle
Didim Ya'kûb-veş "şabran cemilâ"¹⁴
- 22 Belânın a'zâmı olur kirâma
'Amâ oldu meşâ'ib içre 'uzmâ
- 23 Każâyâ râzıyım el-ḫamdü li'llâh
Belâ ḫullarına olur hedâyâ
- 24 Tefekkür eyler iken ḫikmetinde
Var anıñ ḫikmeti her şeyde zîrâ
- 25 (4) Ḳulina virdiği ni'eti almaz
Meger taḫşîr ide der Ḥaḫḫ-ı Mevlâ
- 26 Ri'âyet itmedim ḫaḫḫ-ı İlâh'a
Baña virdi anıñcün böyle belvâ
- 27 Egerçi 'abdini te'dîbdir ammâ
Mükâfâtın virir der-dâr-ı 'uḫbâ
- 28 İlâhî 'afv ḫıl cümle ḫuşûrum
Bu ḫuluñ yevm-i maḫşer itme rüsvâ
- 29 Nice biñ kez ḫabûl itdiñ du'âmı
Du'ânda olmadım Rabbim ben eşġâ
- 30 Ya hikmet mü'mine ol Rabb-i 'izzet
Ḳaderdir ḫılacaḫ cennâtı i'tâ
- 31 Velâkin yok yedinde zerre ḫayrı
Sebebsiz nice bula cây-ı a'lâ
- 32 Virir ol mü'mine böyle belâyı
Bu miḫnetle bulur cennât-ı 'ulyâ
- 33 Saña ben ḫüsn-i zann itdim ilâhî
Bu derdiçün mükâfât it 'atâyâ
- 34 Emîn eyle ceza'dan hem feza'dan
Şabır vir ücretim hem ḫılma imḫâ

¹⁴ Yusuf Suresi, 18. ayete telmih vardır.

	Der-Beyân-ı Terbiyyetü'l-Etfâl	55	Anı altı yaşında hâceye vir Kıla mektebde hem ta' lîm u ikrâ
35	Ciger-pârem benim Hamdî Efendi Hidâyet itdi saña Hâk Te' âlâ	56	Kırâ' atdır esâs-ı dîn ü dünyâ Oğut evlâdını sen eyle iğrâ
36	Daği tevfiğ-i Bârî ola yârîñ Tıfıl hâlinde olduñ hoş-mürebâ	57	Ri' âyet eyle anıñ hâcesine Münâsib vechile gönder hedâya
37	Saňa Hâk vire evlâd ile aħfâd Ola her birisi ' âlim ü dâna	58	Bir iki itdirirsen hatm-i Qur'ân Selâsetle oğursa ol tamâmâ
38	Seniñ zürriyyetiñ kaç' itmeyüp Hâk Îlâ-yevmi'l-kıyâme ide ibkâ	59	Oğut tecvîd-i Qur'ân ola muħkem Kelâmu'llâhdurur Qur'ân zîrâ
39	(5) Kıl evlâdın şığar hâlinde te' dîb Kiber hâlinde mesrûr olasın tâ	60	Şurût-ı İslâm hem îmânı bilsün Ferâ' iz eyleyüp ta' lîm ü inbâ
40	Tevellüd itdigi günde velidiñ Bu fi' li sünnet oldı eyle icrâ	61	Meşâ' ibden emîn olmak dilersen Maşûn ola mu' ammer ola ebnâ
41	Virüp bir ' âlimiñ ağızına temri Anı kılıns büzâkı ile hâlvâ	62	Oğı Hizbu'n-nûr'ı vird idinüp ¹⁵ Devâm eyle aña şubhân mesâ' a
42	O bârı barmağın ile alıp sen Çocuğun ağızına sür kıl mü'tallâ	63	Bulup erbâbını sen al icâzet İzinsiz hiç mü' eşşir olmaz esmâ
43	Anası südini emmezden evvel Bu fi' li itmek icrâ oldı ecrâ	64	Yedi yaşında ma' şûmları kandır Şalât u hem şıyâma eyle iğrâ
44	Kulağına tevellüd günü oğ Ezân u kâmeti yümnâ vü yüsrâ	65	Sekiz toğuz yaşında kılmaz ise Aña çarb-ı ' aşâyı eyle icrâ
45	Anası südine itdir kanâ' at Ecânib südini virdirme kaç' â	66	Libâsında daği eyle taharrî Harîr giydirme sen oğlanlarıña
46	Tıbâ' ı eyleyüp tağyîr ü ifsâd Zarar îrâş ider irzâ' -i hamkâ		Der-Beyân-ı Vakt-i Şebâbiyyet-i İşân
47	' Ale'l-ğaflet eger maşş itse andan Hemân kay' itdirüp eyle müzekkâ	67	Hemân bir nev' idir gençlik cünûnun O dem İblîs ider insâna iğvâ
48	İşitdik ' aşrımızda ba' z-ı nâdân Bu işden itmez imiş hiç tehâşâ	68	(7) Daği emmâre nefsi gâlib olur O dem idlâl ider insânı ehvâ
49	Tutarmış tıflına bir za' r-i kâfir O murdâr südini idermiş işkâ	69	Gözet evlâdını hıfz eyle dâ' im Ki tâbi' olmaya bunlara aşlâ
50	Yazıkdır mâyesi küfr ü füsûkuñ Gelüp tab' ında etfâliñ dutar câ	70	Çarîn-i sù' dan tahzîr eyle Muğârîn kılma ehl-i fıskı aña
51	Ça' âma ülfet itdir sağ eliyle Ki şolı oldı fi' l-i kubbâ mecrâ	71	' İbâdet semtine kıl anı terğîb Şebâb içre ' ibâdet oldı ahrâ
52	Yedine vir devât ile kâlemler Kitâbet öğrene tıfl-ı müzekkâ	72	Olurlar sâye-i ' arş-ı Hudâ'da O şubbân çalısa der-hâk-ı Mevlâ
53	Tekellüm itdüğü dem ülfet itdir Aña lafz-ı celâle zikr-i Mevlâ	73	Mekîn-i hücre olsun gitmesün hiç Ne çâr-süya ne bir lu' ba temâşâ
54	(6) Anı hem fuşş u âfât-ı lisâna Alışdırma zebânı ola ezkâ		

¹⁵ Mısrada vezin kusurludur.

- 74 Aña ebnâ-yı cins ile berâber
İcâzet vir ki kılsun ba' z-ı şahrâ
- 75 Anı ehl-i şalâhla eyle te'lîf
Bula sohbetlerinde feyz-i isnâ
- 76 Namâza hem cemâ' ate alışdır
Şalât-ı fecre qaldır dime hayfâ
- 77 Fecr vaqti koma uyquda anı
Yazıqdır dime aşlâ germ u sermâ
- 78 Fecirdir vaqt-i meşhûd u mübârek
Fecirde var nice esrâr-ı Mevlâ
- 79 Şeherde nâzil olur rahmet-i Hâk
Qabûl-i tevbe eyler Hâk Te'âlâ
- 80 Şeherden kâ'im olan gâlib olur
Zafer bulmaz aña bir işde a' dâ
- 81 Küşâd olur şeherde gonca-i dil
Şeher zikrini çok it bülbül-âsâ
- 82 Hıros eyler şeherler bu nidâyı
Utan Hâk'dan eyâ gâfil uyuma
(8) Der-Beyân-ı Hoş-Ûy
- 83 Tahalluk eyle sen hulq-ı hasenle
Ola qadrin güzel hilqatle bâlâ
- 84 Resûl-i Ekrem'i Qur'an'da Mevlâ
Güzel hulkiyla vaşf itdi mu'allâ
- 85 Hışâl-i hûbdur bir kaşr-ı 'âlî
Nebiler eylediler anı inşâ
- 86 Anıñ bir cânibi qalmışdı nâkış
Resûl-i Ekrem itdi anı i'lâ
- 87 Hışâl-i hûb olur bâdi-i râhat
Der-în dünyâ dañi hem dâr-ı 'uqbâ
- 88 Refîk it rıfkı gâyet de halîm ol
Tehevür itme kim olmaya gavgâ
- 89 Hâliñ hilmile medh eyledi Hâk
Hanâniyyet ile vaşf oldı Yahyâ
- 90 Kelâmıñ gâyetiyle leyyin eyle
Anıñla emr olundı çünki Mûsâ
- 91 Kelâm-ı leyyin eyler haşmı iskât
Kelâm-ı leyyin eyler def'-i da'vâ
- 92 Cidâl itme meger haq üzre ola
Olursa söyle sen aqvâl-i hüsnâ
- 93 Te'ennî it umûrunda mekîn ol
Şağın işinde olma båd-peymâ
- 94 Te'ennî oldı Raḥmân'ın şifâtı
Cihânı kıldı Hâk şeş günde inşâ
- 95 Te'ennî eyleyen irer murâda
Şitâb iden olur maḥrûm hayfâ
- 96 Ğazab itme Ğazab şeytan işidir
Sen eyle âteş-i hışmıñ itfâ
- 97 (9) Kezîm ol Ğayzıñı 'afv it le 'îmi
Anıñ düşnâmı için itme Ğavgâ
- 98 Ğazab hâlinde 'afv u şafh idenler
Olurlar mazhar-ı elḫâf-ı Mevlâ
- 99 Hâşımından intiḫâma sen çalışma
Didi Hâk saña "vehcurhum cemilâ"¹⁶
- 100 Belî câ'iz olurmuş buĝz-ı fi'llâh
Ana mücib eger olursa şer'â
- 101 Gözetme kimseniñ 'aybını görme
Qamu nâs ile eyle sen müdârâ
- 102 Haberde geldi mü'min ḫiddet eyler
Velâkin def' ider Ğayzın serî'â
- 103 Mubaḫḫın hulq olur dâ'im münâfîk
Unutmaz Ğayz u kîniñ ya'ni aşlâ
- 104 Tevâzu' hûbdur sen muttaşif ol
Tevâzu' kılanı Hâk ider a'lâ
- 105 Bütün mü'minlere ḫıfḫ-i cenâh it
Kelâmında buyurdu Hâk Te'âlâ
- 106 Tevâzu' cenneti mücib 'ameldir
Tevâzu' kı ki qadrin ola a'lâ
- 107 Seni hulq itdi bir qatre menîden
Tekebbür itme aqrânıña cânâ
- 108 En evvel kibr iden şeyḫân oldı
İḫâ' at itmedi ol emre re'sâ
- 109 Zelîl eyler tekebbür şâhibini
Olur kibr eyleyen aḫḫar u ednâ
- 110 Yaraşmaz kıla kim kıla tekebbür
Kibir Mevlâ'ya muḫtaş vaşf-ı 'ulyâ
- 111 Şehâvet hûy-ı hoşdur muttaşif ol
Şehâdır mücib-i cennât-ı me'vâ
- 112 (10) 'Abîd eyler şehâ aḫrârı dâ'im
Ki iḫsân u keremdir hulq-ı Mevlâ

¹⁶ Müzzemmil Sûresi, 10. ayete telmihen.

113	Ĥudâ virmez şıkındı ehl-i cûda Virir vüs'at aña ĥâlâ me'âlâ	133	Anîñ senden beter bir işi olsa Ya sende bulunursa câh-ı vâlâ
114	Dıraĥt-ı cennetiñ bir guşındır cûd İder aşhâbımı cennâta isrâ	134	Seni bilmez eger olmazsa câhiñ Şaķın da' vâsına ĥiç itme işgâ
115	'Azîz olur dü-'âlemde saĥîler Olur buĥl eyleyen aĥķar u ednâ	135	Raĥîm ol mazhar-ı raĥmet olasıñ Sen itme mü'mine 'unf ile îzâ
116	Nihâl-i dulb nârı oldu mümsik Ya olmaz mı baĥîliñ câyı ĥayyâ	136	Suyûfi Câmi'inde bu ĥadîşi Enes'den eylemişdir naql ü inbâ
117	Baĥîliñ mâlınıñ ĥiç nef'i olmaz Ne kendüye ne evlâdına kellâ	137	Didi: Yâ Rab umûr-ı ümmetimden Bu emre olsa ger bir kes müvellâ
118	Olur maĥşerde mâlı mâr-ı a'zam Şarılır boynına mânend-i ef'â	138	O şiddet ider ise ümmetime Meşakķat vir ola emri 'asirâ
119	Baĥîl üç nev'dir üçü de alçak Biri mâlını ĥayra virmez aşlâ	139	Eger rıfķ ider ise ümmetime Aña rıfķ it ola ĥâli musaffâ
120	İkinci bir kimesne âĥirine Virirse buĥz ider mâlını aña	140	Maĥabbet eyleme dünyâya zinhâr Maĥabbetdir aña re's-i ĥaĥâyâ
121	Üçüncü kendüye iĥsân kılsañ Şenâ itmez saña bed-kâr ĥat'â	141	Bu dünyâ bir 'acûze fitne-engîz Gözünde küĥli var destinde ĥinnâ
122	Mekârim-ĥûy ile sen muttaşif ol Dü-'âlemde bulasın ĥâl-i ra'nâ	142	(12) O zâhir ĥâlini kılmış müzeyyen Anîñ bânındır mel'ün ĥakķâ
123	Yanımdan munķatı' olana sen git Saña zulm ideni 'afv eyle cânâ	143	Nice biñ kimseyi aldatdı girmez Kimesne 'aķd u tezvicine ciddâ
124	İsâ'et idene sen eyle iĥsân Bulardır mûcib-i ĥufrân-ı Mevlâ		Der-Beyân-ı Şurût-ı İslâm u İmân ve Der-Beyân-ı Şu'ab-ı İmân
125	Şecâ'atle daĥi ol muttaşif sen Şecâ'at vaşfidır çün ĥulķ-ı zîbâ	144	Şurût-i'slâm'ı hem imânı bilmek Be-her mü'mine lâzım farz-ı aķvâ
126	Kavî mü'min olur maĥbûb-ı Mevlâ Ĥuşuşâ emr u nehve ola aķvâ	145	Şurût-i'slâm beşdir beş namâzdir Kııarsın anı sen vaķten fe-vaķtâ
127	(11) Şecâ'at şâhibidir zû-mürüvvet Şecî'olan olur her yerde a'lâ	146	Daĥi şehri şıyâmı şâ'im olmaķ Tutarsın anı sen 'âmen fe-'âmâ
128	Daĥi sen merĥametle muttaşif ol Ki odur mûcib-i Firdevs u Tûbâ	147	Daĥi 'ömründe bir kez ĥacca varmaķ Aña ĥâdir olursa ger sebîlâ
129	Şefîķ ol ehl ile evlâd u nâsa Raĥîm ol kıla raĥmet Ĥaķ Te'âlâ	148	Nişâba mâlik olan kimseler hem Zekâtı eylemek ehline îtâ
130	Daĥi ĥardaşına sen nuşret eyle Eger zâlim u ger mazlûm cânâ	149	Şehâdet hem getürmekdir yakînâ Şurût-i'slâmdır bunlar tamâmâ
131	Bu nâs içre vefâ aşhâbı yokdur Muĥibb-i şâdıķ olmuş mişli-i ķimyâ	150	Daĥi altı olupdur şart-ı imân Şifât imân dirler daĥi aña
132	İnanma kimseniñ yalğanmasına Derûnı zâhiriniñ ĥayrıdır ĥâ	151	Ĥudâ'nıñ zâtına hem vaĥdetine Daĥi evşâfına imân ĥakķâ

152	Yemez içmez daği ' işyân itmez
Melekler böyle îmân it yakînâ	172	Ġazabla ġayzı hem terk eylemekdir
Hem olmak kelme-i tevġîdi ġûyâ
153	Kitâblara daği îmân kılamak
Anı inzâl kıldı Ĥaġ Te'âlâ	173	Tilâvet eylemek Ĥur'ân'ı her dem
Odur şâfi' müşeffi' rûz-ı ferdâ
154	Daği peygamberâna kılamak îmân
Feġânet şıdġkla anlar muġallâ	174	Daği ilmi te' allüm eylemekdir
Daği ta' lîm itmek mişl-i hâzâ
155	Daği îmân itmek yevm-i ġaşra
Ĥayır şer oldu Mevlâ'dan cemî'â	175	Du'â itmek daği Bârî Ĥudâ'ya
Daği hem eylemekdir zıkr-i esmâ
156	(13) Bu şartlar nefs-i îmânîñ şurûġı
Kemâline anıñ varınca eczâ	176	Ĥadeşden hem necâsetden tahâret
Ĥabâ'ışden daği olmak müberrâ
157	Şu'ab ister belî îmân-ı kâmil
Ki yetmişden ziyâde oldu iġşâ	177	Daği ' avret maġalliñ setr kılamak
Namâza dâ'im ol farzâ ve neflâ
158	Biri zât u şifâtullâha îmân
Ĥudûş-ı mâsivâdir eyle ışġâ	178	Daği fekk-i riġâb i' tâġ ya' ni
Zekâtı eylemek ehline îtâ
159	İkinci enbiyâ emlâke îmân
Kitâb-ı münzele hem ġadre ġaġġâ	179	Daği cûd u ta'âm it'âm kılamak
Oruç tutmak daği neflâ vü farzâ
160	Ĥıyâmet ġününi taşdıġdır hem
Maġabbet eylemek Allâh'a şıdġâ	180	Daği mescidde kılamak i' tikâfi
Şeb-i ġadri daği hem itmek iġyâ
161	Daği hem ġubb-i fillâh buġz-i fillâh
Resûl'e hem maġabbetdir ġuşûşâ	181	Daği hem ' umre vü ġacc eylemekdir
Daği kılamak tavâf-ı beyt-i Mevlâ
162	Resûl-i Ekrem'iñ ta' zîmini hem
' Aġîde eylemek kılamak tahâyâ	182	Daği dîne zarar virir maġalden
Berâ-yı dîn hicretidir serî'â
163	Daği hem sünnetine iġtidâdır
' Amelde daği iġlâş oldu ġalbâ	183	Ĥudâ'nıñ ismine hem ġalf kılamak
Yemîni itmekdir ġayra aşlâ
164	Riyâyı hem nifâkı terk kılamak
Zünûbundan daği tevbe naşûġâ	184	Daği nezr itdiği şeye vefâdır
Hem itmek cümle keffârâtı icrâ
165	Daği ġavf eylemek mekr-i Ĥudâ'dan
Recâ-yı rahmet itmek daği ciddâ	185	Nikâġıyla daği isti' fâf itmek
Ĥuġûġ-ı zevci daği itmek îfâ
166	Daği na' mâ-yı Rabb'e şükr kılamak
Daği hem eylemekdir ' ahde îfâ	186	(15) Daği kılamak itâ' at vâlideyne
Daği necleyni kılamakdır mürebbâ
167	Belâyâya daği hem şabr kılamak
Ĥazâyâ râzî olmakdır cemî'â	187	Şıla erġâma iġşân eylemekdir
Refiġin şıdġıdır der-ġaġġ-ı Mevlâ
168	Ĥayâ' hem eylemekdir zû-ġayâ ol
Ĥayâ' îmândandır dindi zîrâ	188	Daği rıfġ eylemek ' abd u imâyâ
Daği hem nâsa rıfġ itmek ' umûmâ
169	Umûrunda daği Ĥaġġ'a tevekkül
Daği hem merġametdir ġalġa cânâ	189	Cemâ' atden daği ayrılmamaġdır
Ulû'l-emre demek sem'an ve tav'â
170	Daği mü'minlere itmek tevâzu'
Cenâġıñ ġıfz ile emr itdi Mevlâ	190	Daği nâsıñ miyânıñ itmek işlâġ
Buġâtı eyleyüp ġatlı ile imġâ
171	(14) Daği terk eylemekdir kibr u ' ucubı
Ĥasedden ġıġddan olmak müberrâ	191	Daği taġvâ vü birr üzre te' âvün
Daği emr ile nehyi itmek işşâ

192	İkâme eylemekdir hem hüdûdî Cihâd ile hem itmek dîni i' lâ	210	Ya bir miqdâr yat şol cânib üzre Tenahnuh eyle yaHUD meşy kıL yâ
193	Dağİ ikrâzdır va' de vefâdır Dağİ komşuya itmek terk-i izâ	211	Ku' ûd it arkañı bir yere söyken Kıl istibrâ'ı böyle eyle inğâ
194	Dağİ hüsn-i te' âmül eylemekdir Fağİre eylemek infâk u ikrâ	212	Pes âb-ı destîni sen itme ta' cîl Bu vechelerle olmadan mûnekkâ
195	Selâm ifşâsıdır mü'minlere hem Dağİ teşmît-i 'âtıdır 'ayânâ	213	Bulaşsa bevl ger dirhemden eksik Yine bil ğasl-ı muğrec oldı evlâ
196	Dağİ hem nâsa ızrâr itmekdir Ezâdan eylemekdir yolu inğâ	214	(17) Ta' alluğ eylese miqdâr-ı dirhem O dem ğasl eylemek vâcib 'azîzâ
197	Bu cümle mü'min-i kâmil hışâli Olur mevşûf olanîñ dîni aqvâ	215	Hâdîşinde buyurdı fağr-i 'âlem Bevildendir 'azâb-ı kabr 'umûmâ
198	Eger bir ferdi nâkış olsa sende Kemâlinde nağş olur hüveydâ	216	Namâzından olur evvel çü mes'ûl Kubûrunda 'umûmâ cümle mevtâ
199	Eger terk eyler iseñ ekşerini Olur hasret dem-i nez' înde saña	217	Şalât u âb-dest olmazsa mağbûl Şıka kabri mu' azzeb ola hayfâ
	Der-Beyân-ı Vâcibâtü'l-İslâm	218	Musallağ ola hem mâr u 'akârib Zübâb u dîd ide envâ' -i izâ
200	(16) Dağİ Müslim'e lâzımdır ki bilsün Yedidir vâcibât İslâm hağğâ	219	Vuzû' uñdan ger evvel lâzım olsa Kazâ-i hâcet itmek saña farzâ
201	Kitâb-ı Dürr-i Muhtâr'ında anı Getürdi Haşkefi hıfz ile cem' â	220	Mekân-ı münhafiz hâlî mağalde Tamâmıyla idersîñ def' -i be'sâ
202	Şalât-ı vitridir ikinci ' umre Üçüncü ' idde zebh-i dağâyâ	221	Pes istincâ idüp tek kıL idâdîñ Şu ile mümkün ise eyle inğâ
203	Taşadduğ fitr için dördüncüdür hem Huğûk-ı vâlideyni itmek ifâ	222	Şağ eliyle döküp ya' ni ki şuyı Necâsâtı şoluñla eyle imğâ
204	Dağİ ' avrat erine hıdmet itmek Zevî'l-erhâma infâk oldı hâzâ	223	Şol el barmakların bâtınlarıyla Şehâdet barmağından ğayrı ammâ
	Bâbu't-Tahrîş ' Ale'l-İhtimâm Bi't- Tahâreti	224	Bu şûret üzre istincâ idersen Tahâret hâşıl ola saña şer' â
205	Hadesden hem necâsetden tahâret Bu -ı şart-ı İslâm oldı hağğâ	225	Bu vechin ğayrile güçdür tağahhur Mülevveş itme sû'âtîñ şağın hâ
206	Tahâret şartıdır çünki namâzın Namâzda şart-ı İslâm oldı kağ' â	226	Hâcerle gerçi hâşıldır tahâret Degil bu 'aşrda ammâ ki evlâ
207	Vuzû' uñdan ger evvel bevl idersen O hâlîñ lâzımâtın idem imlâ	227	Çü ekl idince keşretle ta' âmı Olur mağrecde elbet levş peydâ
208	Bulup bir muğma' in bir arz-ı rıhve Ku' ûd eyle tamâm it bevliñ icrâ	228	Anı tağhîr kılmaz taş u ağaç Şuya muğtâcdır şer' ân ve 'ağlâ
209	Tamâmında tut ihlîlîni meşğ it Ya divâra ya taşâ ola münğâ	229	(18) Yazam hıfz eyle kaldı bir ğarîbe Bu bağşe zeyl olmağ oldı ağrâ

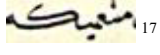
230	Murâd eylerse kim vaṭy ide ehlin Tebevṭül eyledikden soṅra farzâ	250	Ḥudâ'nıñ farzıñı taḥḳîr u inkâr Ki bunuñ cümlesi küfr oldı ḥaḳḳâ
231	Aña vâcibdir evvel gasl elbet Ve illâ ḥürmet-i vaṭy oldı müftâ	251	Bu taḥrîr itdiğim hep mücmelidir Biraz tafşîlini hem idem imlâ
232	Murâd eylese ba' de'l-vaṭy ' avrat Kezâ taḡsil lâzım oldı cezmâ	252	Dise Ḳur'ân Kelâmullâh degildir Ya a' râb düzmesidir dise ḥâşâ
233	Bu gûne dürr-i Muḥtâr'ında Şâmî İder İbn-i Ḥacer'den naḳl ü imlâ Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr	253	Mizâḥ idüp dise ve'n-nâzi' âti ' Aceb nez' â mıdır yañıldı nez' â
234	Küfürden ḡâyetiyle ihtiraz it Küfür eyleme sen ḳavlen ve fi' lâ	254	Dise Ḳur'ân'da vardır zıkr-i şekker "Şekertüm" zıkr olındı anda zîrâ
235	Küfür nâr-ı cehennemde muḥalled İder aşḥâbını ihlâk u imḥâ	255	Ya dise lafz-ı Ḳur'ân a' cemîdir Ya dise zer baña ihlâşdan aḥrâ
236	Küfür a' mâli ḥabṭ eyler cemî' â Küfürdür a' zam-ı nev' -i belâyâ	256	Ya Ḳur'ân'a ger istihfâf itse Necâsâta anı eylerse ilḳâ
237	Eger kırk yıl da olsa ḥayr a' mâl Gider küfr ile ḳalmaz hiç baḳâyâ	257	Ya muşḥaf iştirâsında dise ger Şu miḳdâr aḳçeyi degmez bu ma' nâ
238	Eger tecdid-i îmân itse soṅra Girü gelmez anıñ a' mâli aşlâ	258	(20) Dise ve'l-bâḳıyâtü's-şâlihâtü Bizim çölmek dibinde ḳaldı hezlâ
239	İmâm A' zam ḳatında böyle mezheb Ḥilâf-ı Şâfi' î var bunda ammâ	259	Kezâlik nây u sâz ile oḳısa Eger Ḳur'ân'ı zâlim naḡme-âsâ
240	Küfür oldıḡını bilmez idim ben Dise maḳbül olmaz ' özri şer' â	260	Cemâ' atle namâzı diseler ḳıl Dise ḳılmaḡ olur efḑal firâdâ
241	Nikâḥı var ise küfr eyleyeniñ Ṭalâḳ-ı bâ'in olur küfri ḥayfâ	261	Ḥudâ çünki şalâtiçün buyurdı Kelâmullâhda geldi lafz-ı tenhâ
242	' İyâli izn ile soṅra nikâḥın Cedîd itmezse bâ-mihr-i müsemmâ	262	Diyen bu sözleri kâfir olur hep Niteki yazdılar bunu fetâvâ
243	(19) Zinâ evlâdıdır evlâdı anıñ Nikaḥsızdan tevellüd itdi zîrâ	263	Libâs-ı ehl-i küfri itme tercîḥ Dime âdât-ı küffâra bu evlâ
244	Küfür ol şey ki mevhum ola naḳşı Berây-ı zât-ı Rabb u vaşf-ı a' lâ	264	Żarûretsiz şiyâb-ı ehl-i küfri Giyen kâfir olur zü'n-nâr u şabḳâ
245	Veyâ peygamberâna naḳş-ı ihâm Veyâ hez ide ' ilm u şer' i farzâ	265	Naşârâya ri'âyet şimdi çokdur Olaydım ben Naşârâ dise ḥâşâ
246	Ya Ḳur'ân-ı ' azîmi ḳıla taḥḳif Ya inkârına ḥaşrıñ ide îmâ	266	Birine ḳıl namâzı dise bir kes Cevâbında dise ben ḳılmam aşlâ
247	Şırâṭ u ḥavz u mîzân u ḥisâbıñ Daḥi inkârı oldı mişl-i ḥâzâ	267	Olur kâfir bu sözünde o câhil Namâzı ḳıldı istihfâf zîrâ
248	Daḥi suḥriyyesi beyt-i Ḥudâ'nıñ Daḥi istihfâf u inkâr muşallâ	268	Birine dense ḳıldım mı namâzı Dise itdim o salḳünü ben îfâ
249	Melâ'ik-i kirâmı itmek inkâr Daḥi şânlarına hem ṭâ' n u ednâ	269	Ya dense ḳıl namâzı bul şafâyı Dise terkinde vardır zevḳ-i a' lâ

270	Edâ itmek namâzı baña gelmez Dise kılsam olur haqqımda zarrâ	289	Ya dise gitme sen meclis-i ' ilme Boş olur ' avratuñ hezlâ ve ciddâ
271	Ya dise farz olan ' ömründe birdir Be-her gün kılmak için olmadı câ	290	Ya bir kaç' a şerîd oldu dise ger ' İlimden baña lezzetlü vü ahlâ
272	Ya dise ben uşandım bu namazdan Anıñçün yok nihâyet ü muğayyâ	291	Dise şer' an talâk olmak nedir kim Çocuğların anası evde hâlâ
273	(21) Birine diseler kıl sen namâzı Dise yokdur benimçün zevc ü ebnâ	292	Ya bir ' avrat dise ' âlim kişiye Ola la' net ya la' net kıla Mevlâ
274	Anı mâlı olan kılsun ya oğlı Baña hiç virmedi bunları Mevlâ	293	Bu sözler kâ'ili kâfir olurlar Daği hânde idenler de cemî' â
275	Ya kılsa bî-vuzû ' amden namâzı Ya gayrı kıbleye ger kılsa ' amdâ	Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Der-Haqq-ı Melâ'ik	
276	Dinilse bir kese sen kıl namâzı Dise nakş itdi haqqım Haq Te' âlâ	294	Ğalağ itdi dise Cibrîl-i Emîn'e ' Ali'ye itmedi çün vahyi ihâ
277	Anıñçün haqqını noqşân kılarım Mücâzât eylerim hâzâ-be-hâzâ	295	Fülânın dise dîdarı yanımda Liğâ-i ' Azra' il'den oldu aışâ
278	Namâzı kılmayan yâhud dise ger Kılam şehr-i şiyâm içre tamâmâ	296	Fülânın rûhunu kabz itmedi ya Ğalağ itdi fülânca idi evlâ
279	Namâzın birisi yetmiş yerine Geçer ol mâhde kılmakdır ebhâ	297	Kirâm-ı kâtibîni kılsa tağkîr Ya münkerîne bu' zun itse îmâ
Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Fî-Haqq-ı'l- ' İlm		298	Ya aşı yok melâ'ik-i kirâmınñ Yemez içmez nice olalar ahyâ
280	Eger bir ' âlime dise ' uveylim Veyâhud ağzına sebb itse farzâ	299	Dise ba' z-ı melekler oldu ' âşî Kabûl itmedi emr-i haqqı tav' â
281	Sebebsiz ' âlime kılsa ' adâvet Ya ' ilmiçün aña buğz itse îmâ	300	Bu sözler kâ'ili kâfir olurlar Muğarreb kullara çün kıldı îzâ
282	' İlim bîhûdedir bir kimse dise Denânîr u derâhim oldu evlâ	301	(23) Peyemberler daği şânında herkes Eger eylerse istihfâf nev' â
283	Yağud meclisde bir âdem oturdup Diseler bize vir sen va' z u fetvâ	302	Mişâlî dise ben sevmem kabağı Peyember sevse de ben sevmem aşılâ
284	Pes andan soñra yaşdıklar urup hep Hemân dağk itseler anlar ' umûmâ	303	Hitân u kaçş-ı şârib sünnetine Dise bed ' âdet olmuşdur mişâlâ
285	Kezâlik hâce-i mekteb gibi hem Birini kılsalar meclisde gûyâ	304	Daği sünnetlerini enbiyânınñ Kabîh ' add eylese cem' an ve ba' zâ
286	Aña şâkird olup ba' zısı anıñ Müzâhâ hânde kılsalar cemî' â	305	Eger Yûsuf nebîye nisbet itse Zinâ yâ enbiyâya fi' l-i faışâ
287	(22) Olur bu zıkr olanlar cümle kâfir Ki ' ilme kıldılar tağffif ifşâ	306	Dise ekl itmeseydi hınça Âdem Biz olmazdık bu ifsâdâta ilğâ
288	Kezâ fetvâyı tağkîren bıraksa Veyâhud şer' a gitmem dise aşılâ	307	Dise olsa fülân kimse peyember Aña itmez idim îmânı şidkâ

308	Dise ger enbiyâ kavlı-i haq ise O kavlı üzre halâş bulduk necûnâ	327	Ya dise cennet ehlidir mesâkîn Cehennem ehlidir hep mîr u pâşâ
309	Resûl-i Ekrem'i ger dise bilmem ‘ Aceb cinnî midir insî midir yâ	328	Refîk olmam mesâkîn sofiyâna Cehennemde olam kılam temâşâ
310	Ya dise bilmezim ol şâh-ı ekrem İki fırqaya ba' ş oldu mı âyâ	329	Dise dünyâda Haq virsin baña mâl Olam râzî cehennem virse ferdâ
311	Ehâdis-i şahîha dise hez'î Biz anı istima' itdik keşîrâ	330	(25) Eger mümtedd olursa ‘ illeti bir Marîzîñ dise uşandım Hudâyâ
312	Resûl-i Ekrem'e yâ enbiyâya Ma' âzallâh sebb itse bir eşkâ	331	Dilersen küfr ile kabz eyle rûhum Dilersen eyle îmân ile ifnâ
313	O kâfir tevbesi maqbûl olmaz Anı katl eylemek lâzım vücûbâ	Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Fîmâ Yete'âllaqu Bi'l-Haccı ve's-Şavmi	
314	Daği Şiddîk u Fârûk'a kezâlik Şütûmuñ hükmi oldu mişl-i hâzâ	332	Birisi dise ki hac farz degildir Tavâf-ı beyden yok dise ma' nâ
Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr Fîmâ Yete'âllaqu Bi'l-Mevti ve'l-Haşri ve'l- Kıyâmeti		333	Dise Merve Şafâ beyninde koşmak ‘ Abeşdir eylemek ol yeri mes' â
315	(24) Vefât itdikde oğlı dise bir kes Gerek idi Hudâ'ya benden evlâ	334	Ya rûkn ü mültezem haqqında taḥkîr Ya ravzaya haḳâret itse îmâ
316	Dise medyûnuna haqqımı vir sen Anı rûz-ı cezâyâ kılama ibkâ	335	Dise şehir-i şiyâma ger şakîl ay Bize farz itmeseydi dise Mevlâ
317	O gün olmaz derâhîm u denânîr O gün olmaz daği hem aḫz u a' tâ	336	Dise aç u şusuzluḳdan ne hâşıl Bize olşaydı perhîz-i Naşârâ
318	Cevâbında dise medyûn-ı merkûm Alursın haqqıñı o gün keşîrâ	337	Halâş oldıḳ dise şehir-i şiyâmdan Bütün olmuş idük işden kesâdâ
319	Ya dise vir ziyâde al o günde Ya iste haqqıñı sen rûz-ı ferdâ	338	Terâvîhi idüp suḫriyye yâhud Dise anı kılarlar kavm-i hamkâ
320	Ya dise sen beni görmezsin ol gün Hisâbında yaḫud ḳalur hafâyâ	339	Bu aḳvâli tekellüm eyleyen hep Olur kâfir dinilmişdir ‘ umûmâ
321	Ya dise vir bugün keyl-i şa' îri Kıyâmetde virem ben hınḫa saña	Mesâ'il-i Şettâ Der-Beyân-ı Elfâz-ı Küfr	
322	Ya dise yok işim maḫşerde aşlâ Kıyâmetden ben itmeme dise pervâ	340	Daği bir mü'mine kâfir diyen kes Anıñ küfründe var aḳvâl-i şettâ
323	Ya istiḫfâf idüp metn-i şırâtı Dise geçmem anı emr olsa baña	341	Getürdi İbnu Hibbân'ın şurûhı Anıñ tafşîlini ferci' ileyhâ
324	Ḥarâbe köpriyi gördükde dise Şırât köprisidir mânend-i hâzâ	342	Eger katl itse vâlî birisini Anıñ câ'iz degilken katli şer' â
325	Dise emr itse baña Rabb-i ' izzet Cinâna gir fülân ile cemî' â	343	(26) Güzel itdi dise bu işde vâlî Diyen kâfir olur şer' â ve hük mâ
326	Ya dise ger fülân dâḫil olursa Behişte dâḫil olmam ben de ḳat' â	344	Biri dise ki maḳtû' ât alana Ḥayırlı ola vir küfrine fetvâ

345	Şerî' atdan dise düşmez idi taş Fülân iş olsa bu şüretde icrâ	365	Bu tahrîr itdigim cümle mesâ'il Şahîh u mu' teber lâraybe fihâ
346	Veyâhüd dise gaybı ben bilürim 'Ulûm-ı reml veyâ cifr ile cezma	366	Zahîriyye 'Îtâbiyye hulûşa Daği Hindiyye Câmî' u'l-Fetâvâ
347	Daği bir kimse anı kılsa taşdığ Giderler küfre bunlar hep cemî' â	367	Getürdi mu' teber cümle kitâblar Beyân itdi anı aşlâ ve fer' â
348	Daği kühhân u sâhir hükmi böyle Anı tahrîr ider ekşer fetâvâ	368	Anıñçün yazdı maşşûsâ resâ'il Daği bedr-i reşid ol hibr ü dâna
349	Ya dise kim keşif oldı gözümle Cemâlullâhı ben gördüm 'ayânâ	369	Küfürden hıfz ola dirsens lisânıñ Devâm üzre okı şubhan mesâ'a
350	Nice dünya göziyle görünür Hağ Cevâb-ı "len terâni" aldı Mûsâ	370	Resûl-i Ekrem'iñ mervî du' âsıñ Ki Şiddik'a anı kılmışdır inbâ
351	Dise kâfir idim oldum Müselmân Kuşûrı için idüp 'özü gûyâ	371	Du' â budur ki: Allâhümme innî E'üzü bike sen okı tamâmâ
352	Dise sevgilidir gâyet yanımda Harâm olan helâlden oldı ahlâ	372	Lisân u kavlı u fi' lim cümle hâlim Küfürden sen maşûn eyle Hudâyâ
353	Şarâb içmekde bismillâh dise Tahûr oldı dise hamra 'inâdâ	373	(28) Refik it hâlet-i nez'imde yâ Rab Baña îmân u Qur'ân'ı cemî' â
354	Fem-i Müslim'e sebb itse ya dîne Yağud îmâna şemm itse 'ayânâ	Der-Beyân-ı Ma'şiyet-i Kebâ'ir u Şağâ'ir	
355	Şağîre irtikâb iden kese bir Kimesne dise kıl tevbe naşûhâ	374	Kebâ'irden ziyâde ihtirâz it Sebebdir nez' -i îmâna 'azîzâ
356	Dise n'itdim ki kılam tevbe aña Olur kâfir bu sözlerle cemî' â	375	'İbâdât eyle 'afv olur şağâ'ir Kebîreler degildir böyle ammâ
357	Ezâ itmiş olursun sen Hudâ'ya Dise mü'mine zâlim kıлма îzâ	376	Kebâ'ir 'afvıdır tevbeyle hâşıl Kâbûlini dilerse Hağ Te'âlâ
358	(27) Cevâbında dise hûb eylerim ben Ya zulme 'adlıdır bu dise hağğâ	377	Harîmidir kebâ'ir zü'l-celâliñ Anı hetk eylemekden ol müberrâ
359	Dise ger oğlma ey kâfir oğlı İder tekfir bu sözle ba'z-ı dâna	378	Kebâ'ir oldı Hağğ'ın korısı hem Anı bî-izn kıлма nefse mer' â
360	Biriniñ 'askere alınsa oğlı Dise olmağ güzel idi Naşârâ	379	Tefekkür eyle ki ol Rabb-i 'izzet Saña bî-'add ni' met kıldı a' tâ
361	Ya hayvânına dise mâl-ı kâfir Fülândan ekfer oldum dise eşğâ	380	Kebâ'irden seni nehy itmiş iken Sezâ mı eylesesin anı icrâ
362	Dise küfr ile emretse fülân kes Dirim emrine ben sem'ân ve tav' â	381	Nedir bu sendeki bilmem cesâret Harîmiñ hetk idersin sen 'ayânâ
363	Dise ger bârekallâh bu yalânıñ Yalânı söyleyen şahşa cevâbâ	382	Eger dirsens kebâ'ir işler iken Beni bilmez ve görmez Hağ Te'âlâ
364	Bu sözler kâ'ili kâfir olur hep 'İyâli bâ'in olur böyle fetvâ	383	Bu sözle kâfir olursun yağînâ Hudâ'ya her giz olmadı hafâyâ

384	Tebâ'îdir tehâvünle idersin Anı tefsîr kâdî itdi imlâ	404	Sihir itmek ' uqûk-ı vâlideyn hem Eger Müslim olurlar ise cânâ
385	Su'âl ider isen yok mı şefâ' at Kebâ'ir ehlinedir rûz-ı ferdâ	405	Harâmda eylemek ilhâd u ' işyân Resûl-i Ekrem üzre kızb u kaçdâ
386	Belî vardır şefâ' at anlar için Ehâdis-i şerife itdi inbâ	406	Daği nevmîd olmak rahmetinden Emîn olmak daği ez mekr-i Mevlâ
387	(29) Velî şu vechile vardır şefâ' at Ki aña ehl-i ' ilm itmişdir îmâ	407	Daği erhâmı hem kaç' eylemekdir Anîñ vaşlıyla Hâk emr itdi zîrâ
388	Kebâ'ir ehli maşşerde olurlar Kamu ' işyânlar ile halka rüsvâ	408	Daği hem emr-i ma' rûf itmemekdir Olur hem nehy-i münker mişl-i hâzâ
389	Cinâna sevğ olur hep ehl-i tâ' at Kebâ'ir ehli kalurlar bakâyâ	409	' Özürsüz şavm-ı farzı nakş itmek ' Ayânâ olsa vir katline fetvâ
390	Pes eyler soñra bir şınfa şefâ' at Peyember ba' d mâ kânû hazâyâ	410	Daği te'hîr vaktinden namâzı Daği vakt üzre taqdîm eyle işgâ
391	Daği sevğ olunup bir şınfı nâra Kuşûrunca olur her şahşâ izâ	411	Ricâl ü nisve beyninde kıyâde Daği hem ağız-ı rüşvet eyle işşâ
392	Resûl-i Ekrem eyleye şefâ' at Cehennemden çıka anlar nedâmâ	412	Vülâta nâsı hem gamz u si' âyet Kıla hükkâmı ya' ni halka igrâ
393	Şefâ' atle daği bir şınfı çıkmaz Cehennemde kalurlar hayşü-mâ-şâ	413	Daği hıfz eyleyüp Kur'an'ı evvel Anı terk eylemekdir soñra nesyâ
394	Girerler soñradan cennâta anlar Olur menzilleri ednâdan ednâ	414	Daği zevcin cimâ' ndan ' özürsüz ' İyâl-i nefsiñ itmek men' u ibâ
395	Şefâ' at irişe anlara soñra Ola menzilleri rif' atle a' lâ	415	İhânet eylemek hem ehl-i ' ilme Daği huffâz-ı Kur'an'a hem izâ
396	Kebâ'ir a' zam-ı küfr oldu billâh Lisânım hıfz kııl andan Hudâyâ	416	Daği hayvânı ihrâk eylemekdir İdüp zî-rûhı ya' ni nâra ilkâ
397	Zinâ vü şurb-ı hamr u hem livâta Biri mü'mini katl itmekdir ' amdâ	417	(31) Daği sebb eylemek şahb-ı kirâma Resûl-i Ekrem'e çün oldu izâ
398	Ta' ayyün vakti kitmân-ı şehâdet Şehâdet eylemek kızben ve zûrâ	418	Daği terk eylemekdir hacc-ı farzı Zekâtı itmemek infâk u îtâ
399	Daği hem muşşanâta kazf itmek İdüp bühtân ile isnâd-ı faşşâ	419	Zihârdır zevcesiniñ zahrı ya' ni Diye olsun anamıñ zahrı-âsâ
400	Daği meyteyle hınzîr eklidir hem Anîñ gibidir emvâl-i yetâmâ	420	Daği lu' b u kumâr u hem serafdır Daği yer üzre sa' y itmek fesâda
401	Daği sirkat ribâ emvâl-i nâsı Taşarruf eylemek zulmen ve gaşbâ	421	' Aduvlıdır kuşâtıñ daği hağdan Ma' aşımından i' âne haş u igrâ
402	(30) Daği kızb u nemîme gıybet itmek Daği half-i gamûsî eyle işşâ	422	Şağîre üzre ısrâr eylemek hem Tegannî eylemek halk ide işgâ
403	Daği küffâr ile harb eyler iken Fırâr itmek zahafdan bi-muhâbâ	423	Nisânıñ hem tegannî itmesidir Velev nefsi için olsa da tenhâ

- 424 Dağı halk içre keşf-i 'avret itmek
Şağın 'avretini hiç itme ibdâ
- 425 Dağı vâcib edâsında buğldür
Taşadduğda hem itmek menn u izâ
- 426 'Ali'yi i' tîkâd itmek mufazzal
Ebû Bekr ü 'Ömer üzre fazûlâ
- 427 Dağı itlâf itmek kendü 'uzvın
Bevlden olmamak dağı müberrâ
- 428 Kaza ile kader tekzîbi böyle
Dağı insâna ta' n itmek 'umûmâ
- 429 Dağı mağlûk için kurbân kesme
Harâm olur anîñ lahmı da şer' â
- 430 Hâlâlete çığırmağ dağı halkı
Kibirle şevbiñ idüp cer ü irhâ
- 431 Dağı mü'mine itmekdir işâret
Silâh ile velev olsa mizâhâ
- 432 (32) Dağı nâs ile itmekdir cedel hem
Dağı bir kimse 'abdin itmek ihfâ
- 433 Dağı küfrân-ı ni' met ¹⁷
Tecessüsdür tağassüsdür şağın hâ
- 434 Dağı hem nerd ü mankal oynamaktır
İder her lu' b ki zikrinden ilhâ
- 435 Dağı bir mü'mine kâfir dimekdir
Haşşîñ ekli hem ma' dūd minhâ
- 436 Nisâ beyninde hem terk-i 'adâlet
Dağı mesh-i yed ile itmek imnâ
- 437 Nisâya hayz hâlinde tağarrub
Olur ol demde çün vatı itmek izâ
- 438 Dağı hayvân-ı diger vatı itmek
Aña iğrâk lâzım dindi ba' zâ
- 439 Dağı 'ilmiyle 'âmil olmamaktır
Dağı olmağ muhibb-i mâl dünyâda
- 440 Ta' âmi eylemek ta' yib ü tağbîh
Dağı rağş u riyâ hem şirk-i ağfâ
- 441 Dağı kaht u galâya şâd olmağ
Nazardır emrde şehvetle cânâ
- 442 Ecânib hânesiniñ dâhiline
Nazar itmekdir olur ise gamda
- 443 Muğammed Bû Sa'îd-i Hâdimî ol
Berîka şâhibi muğrir-i yektâ
- 444 Dağı İbn-i Nuceym ol hibr-i fâ'îk
Kebâ'iri bu resme kıldı ihşâ
- 445 Şağâ'iri dağı bir veche anı
Beyân eylediler anlar cem' â
- 446 Şağâ'irdir nazar kılmak harâma
Dağı tağbîl u lems oldı 'azizâ
- 447 (33) Dağı istimnâ böyle şehvet için
Dağı la' n eylemek mağlûka bî-câ
- 448 Ecânib 'avret ile halvet itmek
Hünerdir hicv-i mü'min bî-muğhabâ
- 449 Dağı nâs evlerine müşrif olmağ
Dağı kızbinde gâyet itmek ıtrâ
- 450 Dağı mü'minleri hicr eylemekdir
Geçerse üç günü ger dindi şer' â
- 451 Dağı bî-'ilm iksâr-ı huşûmet
Dağı meyyit için nevh itmek icrâ
- 452 Namâzı vaqt-i mekrûhunda kılmak
Namâz içinde gülmek ihtiyârâ
- 453 Dağı'sti' mâl-i sîm ü zer evânî
Kişi itmek harîrî lebs ü iksâ
- 454 Dağı eyyâm-ı nehy şâ'im olmağ
Bi-lâ iftâr-ı vaşl-ı şavm cânâ
- 455 Şabî mecnûnı idhâl eylemekdir
Mesâcide necs itmekde inğâ
- 456 Dağı halvetde keşf-i 'avret itmek
Velev hammâm içre olsa farzâ
- 457 Dağı'stiğbâl ü istidbâr-ı kıble
Tağavvuğ bevl ü kanda 'umûmâ¹⁸
- 458 Dağı hem lu' b-ı şatranç vatı kılmak
Müzâhir itmedin keffâret ifâ
- 459 Telağkî eylemekdir sil' ayı hem
Muşırâtıñ dağı bey' i 'azizâ
- 460 İliñ huğbesi üzre huğbe itmek
Dağı sevm üzre sevm-i ba' d gamzâ
- 461 Hem itmek ihtikâr aqvât-ı halkı
Dağı is'âr-ı hukkâm oldı cebrâ

¹⁷ Burada yazan kısım okunamadı.¹⁸ Bu mısradaki vezin kusurludur.

- 462 (34) Ezân-ı Cum'a vaqti bey' itmek
'Uyûb-ı sil' ayı hem itmek ihfâ
- 463 Daği ba'ide itmekdir şağîri
Kebîr-i mahreminden fark u iclâ
- 464 Daği dârında kelbin iktinâsı
Mevâşî şayd içünse ye's yok hâ
- 465 Evinde hamrı imsâk eylemekdir
Daği bey' ü şirâsı mişl-i hâzâ
- 466 Daği bir loğma sirkat eylemekdir
Kıyâmen bevldir min-ğayri çarrâ
- 467 Ehdîş-i şerife şart-ı ücret
Daği mescidde kıl ü kâl-i dünyâ
- 468 Cünüblükde mesâcid içre girmek
O hâl üzre ezân itmekde bi-câ
- 469 Namâz içre hem oldu iltifâtîñ
Eliñle oynamak yümnâ vü yüsrâ
- 470 Daği kılmak namâzı ğayra karşı
Yediñ böğriñe koymak oldu cânâ
- 471 'İbâdet olmayan fi'li getürmek
Cevâmî' de mesâcidde cem'â
- 472 Şarışmak bûs itmek şânem ehlin
Eger şehvetden itmezse muhâbâ
- 473 Şu içre kendü ölmüş hütuñ ekli
Zekâta mâl-ı nâ-mağbûl i'fâ
- 474 Daği mezbûhdan ekl eylemekdir
Zeker haşşa-i şâna ğudde cem'â
- 475 Daği bir bâliğe 'avret nikâhı
Velîsin itme meşken aña arzâ
- 476 Şiğâr oldu tezevvüde nisâyı
Değişdirmek bi-lâ mehr-i müsemmâ
- 477 (35) Cimâ' itdiği tahrında ya hayzda
Talak virmek yed-i 'özr dir fetâvâ
- 478 Daği tesviyyeniñ terki kazâda
Dü-haşmîñ beynin iqbâlâ vü vechâ
- 479 Harâm olursa ger mâlında ekşer
Qabûl itme şağın andan 'atâyâ
- 480 Daği hem ğaşb olan bir hâşılâtîñ
Tenâvül eylemek ve el meşiy fihâ
- 481 Tilâvet secdesin te'hîr kılmak
Daği terk eylemekdir anı re'sâ
- 482 İdüp ta' yîn bir sûre ya âyet
Namâzda okumaqlıktır devâmâ
- 483 Cenâze üzre hem kılmâk namâzı
Cenâze mescid içre olsa farzâ
- 484 Zârüretsiz hem anı defn kılmak
İki meyyiti bir qabre cem'â
- 485 Daği hem secde itmek şûret üzre
Ya şûret ile olursa ¹⁹
- 486 Dişin altun tel ile şedd kılmak
Harîri eylemek şıbyâna iksâ
- 487 Daği bir emradîñ ağzını taqbil
Şarılmak i'tinâk itmek 'ayânâ
- 488 Mülâkât eyledikde ehl-i küfre
Zârüretsiz selâmı itmek ifşâ
- 489 Fiten ehline bey' itmek silâhı
Haşinin mülk ü istihdâmı cem'â
- 490 Daği nefsi için itmek tegannî
Daği fevka's-şeb' ekl itme cânâ
- 491 Şabî-i 'âkılnı yanında kılmak
Takarrüb ehline min-ğayri ihfâ
- 492 (36) Hem istikbâl kılmak ol emîre
Degil ta'zîm aña şâyeste şer'â
- 493 Ezândan soñra oturup önünde
Teraqqub eyleye kâmet ola tâ
- 494 Daği ğayrın elin taqbil kılmak
Degilken 'âlim ü şâlih ya ata
- 495 Cimâ'-ı câriye qable't-teberrî
Daği qurbân-ı hâ'izdir çün îzâ
- 496 Daği hem sû-i zandır mü'minîne
Daği 'ucb u hased kibr oldu aħşâ
- 497 Daği lehv istimâ'-i hûd u bâtıl
Daği letmü'l-hudûd 'inde'l-belâyâ
- 498 Sükût itmek daği ğybet olurken
İ'âne itmemek müslime ğaybâ
- 499 İmâmet eylemek bir qavme kim hem
İdeler iktidâ kendüye kerhâ
- 500 Rikâb-ı nâsı mescidde taħattî
Tarîka eylemek kâzûra ilkâ

¹⁹ Burada yazan kelime okunamadı.

501	Cünüblükde daği Qur'ân okumağ Daği Qur'ân okumağ zât-ı ikrâ'	521	Kebâ'ir tahtına nisbet şağâ'ir Şağâ'ir oldu daği mişl-i hâzâ
502	Tekellüm itme mâlâya' nîyi hem Daği bir kimseniñ medhinde atrâ	522	(38) Eger ısrâr olunsa hep şağâ'ir Kebâ'irdir şağâ'ir kalmaz aşlâ
503	Daği hûb ıstılâhîçün tekellüf Taşannu' dur daği aqvâl-i faşşâ	523	Kebâ'irden hem istiğfâr olunsa Kebâ'ir 'afv olur kalmaz bakâyâ
504	Zebânıyla daği halka ilişmek Hem öyle sebb-i i' râz-ı berâyâ	524	Kebâ'ir terkine olur mu' allâğ Şağâ'ir 'afvı Qur'ân itdi inbâ
505	Daği ifrât kılmaklık müzâhî Daği bir kimseniñ sırrını ifşâ	525	İlâhî 'afv idersen cümlesin kıl O kul kimdir kuşûr itmeye saña
506	Saña ihsân iden merd-i kerîmiñ Tehâvün eylemek haqqında nev' â	526	Şağâ'irle kebâ'irle vâ oldu Şahâ'ifim kıl andan sen müberrâ
507	(37) Kişi hem va' dine hulf eylemekdir Cemâ'at terki hem min-ğayri zarrâ	527	Yüzüm kara haftî'ât oldu bisyâr Olunmaz seyvi'âtım 'add u ihşâ
508	Daği fi-ğayr-i dînullâh gâzabdır Zekât u haccâ te' hîr oldu havlâ	528	Hâşrde neşr olunduğda defâtir Cevâba kudretim olmaya aşlâ
509	Viğâyeye itmeyüp nâmûs u 'ırzîñ Daği hem terk-i ğayret bi-muhabbâ	529	'Azâb-ender-'azâb itme baña sen 'Azâb olursa bârf itme rüsvâ
510	Tevkifle tarîki kılmak işğâl Ya bey' için yağud vaz' ide eşyâ	530	İlâhî rahmetiñ her şeye vâsi' Aña nisbetle cüz'idir haţâyâ
511	Müdâhin eylemekdir ya temelluğ Daği kâfir diyü sebb-i Naşârâ	531	Dağilim rahmetiñe Rabb-i 'izzet Kuşûrum setr kıl settâr Mevlâ
512	Daği evlâdınıñ ba'zını tercîh İdüp tafdil kılmaktır 'aţâyâ	532	Keremle 'afvına mağrûr oldum Beni zannımda me'yûs itme Rabbâ
513	Eger 'ilm ü şalâh olsa birinde Anı tafdil iderse yok haţâyâ	533	Rezâletden beni hıfz eyle dâ'im Cehennemden emîn eyle Hüdâyâ
514	Fülânîñ haqqıçün diyü du'â hem Şağâ'irdir bu zikr olan cem' â	534	Der-Beyân-ı Ribâ Ticâret eyleyenler 'ilm-i hâliñ Ta'allüm eylemekdir farz-ı aqvâ
515	Ta'ârüfünde oldu ihtilâfât Kebâ'irle şağâ'irde keşîrâ	535	Mesâ'il-i ticârâtı o tâcir Bilüp öğrenmesi lâzım u evlâ
516	Didi ba'zı huquq-ı 'abde râci' Olan şeyler kebâ'irdir 'umûmâ	536	(39) Eger bilmezse bilmez hâl ü hürmet Ribâyâ vâki' olurlar cem' â
517	Huququllâha râci' dir şağâ'ir Hüdâ'nîñ 'afvidir evsa' u evfâ	537	Ribâdan ğâyet eyle ihtirâz it Ribâdır hâdim-i dünyâ vü uhrâ
518	Anıñ haqqında şâri' den eger naş Vürüditse kebâ'ir didi ba'zâ	538	Ribâ ekl ideniñ dürlü 'âzâbıñ Beyân itmişdirür âyât-ı 'uzmâ
519	Şağâ'ir ol ki naş kâti' olmaz Anıñ haqqında hükm olmaz yaqînâ	539	Şeyâftin mess kılmış gibi anlar Kubûrunda olurlar cümle zar' â
520	Eşahh olan kebâ'irle şağâ'ir Bilünür nisbetiyle zâ-be-hâzâ	540	Kıyâmet günü anlara 'alâmet Olurlar halk içinde hızy ü rüsvâ

- 541 Ribâ ekl eyleyen olur muhârib
Hudâ ile Resûlullâha gûyâ
- 542 Süyûfî Câmî' inde bu hadîşi
Resûl-i Kibriyâ'dan itdi inbâ
- 543 Ribâ alan viren hem şahid olan
Yazan tahvîlini mel' ûn cem' â
- 544 Daği her tâcire lâzım ki olsun
Yigirmi yedi şeyden ol müberrâ
- 545 Ticârâta harîş olmak birisi
Olur hırşî müzeyyel nûr-ı taqvâ
- 546 Daği aldığı şatdığı metâ' in
Şenâ vü medhîni itmeye kaç' â
- 547 Biri tervîc için bey' ü şirâda
Yemîn itmekdirür bâ-ism-i Mevlâ
- 548 Biri dükkânda oturan kimesne
Mesâ' il-i buyû' ı ola dâna
- 549 Eger bilmez ise ol gâfil olur
Ki bâzâr oldı şerr ü gâflete câ
- 550 Biri şatdığı şey'in ' aybı varsa
Anı izhâr idüp itmeye ihfâ
- 551 (40) Biri şatdığı şeye hîle telbîs
Hıyânet itmekdir aña aşlâ
- 552 Eger kıymetlü mâla dîn bahâlu
Metâ' ı halî idüp şata mişâlâ
- 553 Biri şatdığını gâyet bahâlu
Şatup aldatmaya ta' zîr idüp hâ
- 554 Kanâ' at eyleye az kâra zîrâ
Mürüvvetsizliğin şûkıdır eşkâ
- 555 Birisi müşteri aldığı şeyde
Şatan aldatmaya kendüyi kaç' â
- 556 Birisi necsden kılamak tehâşî
Çü nehy oldı hadîş içre bu ma' nâ
- 557 Neces Zeyd ' Amr'a şatdıkda metâ' ın
Bikr kıla şirâya ' Amr'ı iğrâ
- 558 İde mağbûn ya' ni müşterîyi
Bu gışdır vârid oldı leyse minnâ
- 559 Biri bir şeyi bâzâr eylemişken
Bahâsın kaç' itmişken tamâmâ
- 560 Gelüp bâzâr ide diğerkimesne
Bu bâzâr üstüne nağz ide rağmâ
- 561 Biri meclis-i bey' içre ya sonra
Buyû' un feshîni kılamakdır icrâ
- 562 Biri aldığı şey'in kıymetini
İdüp te' hîr anı itmeye ifâ
- 563 Biri tazâyîk idüp şahş-ı fakîri
Aña deyninde mehl itmese a' tâ
- 564 Biri satıcı alıcı kimesne
Şemen-çün kılmaya kalb aççe itâ
- 565 Biri hem deyni inkâr itmemekdir
Eger muhtâc olursa aña farzâ
- 566 (41) Edâsı niyetiyle ala deyni
Anı ifâ ide tâ Hak Te' âlâ
- 567 Birisi ictinâb itmek riyâdan
Anı zîkr eylemişdik saña anfâ
- 568 Şirâ itmeye sârıkdan birisi
Daği ol kimseden kim hâli eşkâ
- 569 Birisi taşradan gelen metâ' ı
Duğûl itmezden evvel şehre hırşâ
- 570 Anı karşılayup kılamak telağkî
Zarar var bunda nâsa çün ' umûmâ
- 571 Biri bir şey alurken zarfı için
Bir iki kıyye tenzîl ide hadsâ
- 572 Biri itmekciye bir kimse virse
Biraz aççeyi sonra itmek illâ
- 573 Dise yüz kıyye aldım buña itmek
Velâkin lâzım olduğça kııl a' tâ
- 574 Çü fâsid oldı hayrı yok bu bey' in
Rizâ-yı cânibeyn olsa da farzâ
- 575 Biri kıymetini kesmezden evvel
Ala baqqâldan bir hayli eşyâ
- 576 Bilâ-mehil kıala bir nice müddet
Hîsâba anı sonra ide ihşâ
- 577 Birisi ihtikâr kuvvet-i halkdır
Anı hâbs eylemek ' âmen fe- ' âmâ
- 578 Ziyâde kıymet ile şatmak için
Anın haqqında la' net oldı şer' â
- 579 Biri şıbyân ²⁰ bey' ü şirâ' dır
Çün anlar ehl-i bey' oldı cânâ

²⁰ Burada yazan kelime okunamadı.

580	Biri muhtâc iken rızka şehirlü Şehirlüye anı şatmaya buhlâ	600	Eger devr ider ise câ'iz olur Kâbûl itmez velâkin ehl-i taqvâ
581	(42) Bahâlî şata anı taşraluya Kala maḥzûn şehirlüler 'umûmâ	601	Yaḥud borc vire 'Amr'a ḥayli aqçe Kıla bir sâle devr-i şer' i icrâ
582	Birisi zimmetindeki mikyâli Veyâ mevzûnı Zeyd'e şata farzâ	602	Geçerse va' desinden bir iki mâh O geçmiş mâh için ribḥ olsa cânâ
583	Mü'eccel ger olursa böyle hükmi Şatarsa lik olmaz be's naḥdâ	603	Pes andan şoîra devr itse ribâdan Degil câ'iz güzeşte devri aşlâ
584	Birisi külli ma' dâdı vü vezni Olan eşyâyı alup da kirârâ	604	Ribâ-yı muṭlaḥ için daḥi vardır İki kısım anı da ideyim imlâ
585	Kile hem 'add u vezn itmezler ise Helâl olmaz taşarruf anda añâ	605	Birisi mütteḥid olsa 'ivazlar İki cânibdeki kadar o cinsâ
586	Alup şatmak biri menḳûl olanı Anı kabz itmeden evvel 'azîzâ	606	Anıñ fazlası cinsinden ribâdır Eger bey' ü şirâ oldıysa naḥdâ
587	'Aḳârın ḡayrısında ḡayr-i câ'iz 'Aḳâr olursa câ'iz didi ba'zâ	607	'İvazdan ya biri naḥd olmamişken Bilâ-fazla kıllalar bey' i icrâ
588	Ribâ üç nev' dir birisi qarzda Duyûnda hem biri merhûnda ammâ	608	Ribâdır ittihâd itdi kadar cins Uşûlde kıldı 'illet bunı añâ
589	Eger Zeyd 'Amr'a virse qarz aqçe Anıñçün görse nef' -i 'Amr'ı cânâ	609	Murâd oldı kadardan kıl hem vezn O cinsden cins-i mâl oldı 'azîzâ
590	İde isti'câr ya ehven bedelle Anıñ mâln daḥi'stiḥdâm ide yâ	610	Mişâlen altı dirhem sîm zarfın Şata Zeyd altı dirhem sîm ḡurûşâ
591	Ya borclusundan alursa hedâyâ Veya bir işine kullansa farzâ	611	(44) Anıñ naḥdiyse fazlası ribâdır Bulundu 'illet-i mezkûre zîrâ
592	Bu mezkûrâta şâmidir ḡazer kıl Ḥadîş-i külli qarz-ı cerr nef' â	612	Daḥi muṭlaḥ viresisi ribâdır Bulunmaz ise de ger fazla aşlâ
593	İkinci ol ribâ ola rehinde Anı da mücmelen eyleyem imlâ	613	Ya iki kile ḥınṭa beyn virüp Zeyd İki kile bir ölçek ḥınṭa ala
594	Birisi rehn alup medyûn mâln Anıñla intifâ' itse mişâlâ	614	Ḳadarla cins bulundu bunda cem' â Ribâdır fazlası naḥden nesî' â
595	Alup merhûn olan bâḡ-ı ḡaşâtın Ya zer' itdirse ger olursa tarla	615	Ya bir batman yaḡı bir menn yaḡa Ribâdır fazlası emşâl-i hâzâ
596	(43) Ya ḥizmet itdüre merhûn raḳîḳa Ya isti' mâl ide min-ḡayr-i arzâ	616	Eger fazlası cinsinden degilse Ḥarâm olmaz o fazla olsa naḥdâ
597	Bu mezkûrâtdan lâzım teḡâşî Ḥarâm olur ribâ der cümle zîrâ	617	Anıñ daḥi viresisi ribâdır Bunı böyle beyân itdi fetâvâ
598	Duyûndaki ribâ Zeyd 'Amr'a virse Biraz aqçe kıla bir sene farzâ	618	Eger cins ü kader olsa muḥâlif Anıñ hükmi degildir böyle şer' â
599	Be-her yüze vire on iki fâ'iz Ribâdır devr-i şer' isiz bu farzâ	619	Ḥarâm olmaz peşinen virse anı Viresisi ribâdır böyle fetvâ

- 620 İkisinde teğâyür olsa cem'â
Helâl olur gerek nağden nesî'â
- 621 Teğâyür olsa bir vaşfında anıñ
Helâldir nağdi viresi degil hâ
- 622 Mişâli iki batman yağını Zeyd
Şata bir kîle hınța ile farzâ
- 623 Helâl olur peşin ve viresisi
Kaderle cins bulunmadı vifâkâ
- 624 Veya bir kîle hınțayı peşinen
İki kîle şa'ire itse a'tâ
- 625 Faqat cinsde teğâyür oldığıyçün
Peşini câ'iz oldı kad-zekernâ
- 626 (45) Velâkin viresisi ğayr-i câ'iz
'Amel eyle bunuñla sen halilâ
- 627 Dağı Zeyd 'Amr'a şata telli cânfes
Ya bir telli kumaş u sîm şarma
- 628 Helâl olur eger nağd ise aqçe
Harâm olur viresi olsa kat'â
- 629 Ribâ için dağı çok var mesâ'il
Furû'ı anıñ oldı çünkü şettâ
- 630 Degirmenciye virsen kîle hınța
Dağık idüp hem andan ücret ala
- 631 Eger ol kileden olursa ücret
Harâm olur dağıkiñ külli saña
- 632 Kezâ yaptığı itmekden çıkarup
Ger etmekciye ücret itseñ a'tâ
- 633 Kezâlik yağ alurken tulum için
Bir iki hoşka düşse haqq dâdâ
- 634 Harâm olur anıñ aldığı yağı
Kıyâs it buña emşâlini cem'â
- 635 Dağı Zeyd'in alacak haqqı olsa
'Amr'da beş kîle hınța mişâlâ
- 636 Fûrûht itdiği demde 'Amr'a anı
İderse aqçesin meclisde ifâ
- 637 Helâl olur velâkin virmese ger
O meclisde harâmdır dindi şer'â
- 638 Ki deyni deyne şatmak ğayr-i câ'iz
Yazar böyle anı şurre fetâvâ
- 639 Dağı ol mâli 'Amr'a Zeyd şatsa
Ki mevcûd olmadı mülkünde hâlâ
- 640 Bu da câ'iz degil ala selemde
Anıñ haqqında naş geldi şarîhâ
- 641 (46) Dağı Zeyd 'Amr'ı baqqâla sipâriş
İdüp istese altı hoşka eyvâ
- 642 Ya yağ u bal u bâdem bir kîle tuz
Yağud sükker ü ya bir hoşka halvâ
- 643 Eger Zeyd vezn iderse anı tekrâr
Helâl olur ve illâ olmaz aşlâ
- 644 Meger Zeyd'in vekili mahzarında
'Amr vezn eyleye lâ be's fi-hâ
- 645 Bi-hamdillâh idüp fazl-ı İlâhî
Bu zîbâ tuhfeyi ben itdim inşâ
- 646 'Aqâ'id hem dağı a'mâle dâ'ir
Yazıldı çok mesâ'il hûb u ra'nâ
- 647 Ferâ'iz vâcibât u müstehabât
Kamu yerlü yerince oldı imlâ
- 648 'Îlâc-ı dâ'i cehli böyle tertîb
Hele itmiş degildi hiç etîbbâ'
- 649 Murâdım buña ola zabtı âsân
Anı hıfz ide etfâl ü ahibbâ
- 650 İdeler bunda taşhîh-i 'akâ'id
Ki oldur cümle halka 'ilm-i ahrâ
- 651 Bu 'ilm ü i'tikâda oldı mevku'f
Riyâz-ı huld rızâ-yı Haq Te'âlâ
- 652 Ricâm oldur kabûl ola niyâzım
Rızâsına muvâfiq ide Mevlâ
- 653 Tamâm olduğda ben târîh-i sâlin
Tefahhuş eyler iken zîr ü bâlâ
- 654 Dü-cânibden gelüp hâtif sadâsı
Didi târîh budur manzûme-i zîbâ
- (47) Kad-vaqa'a'l-ferâğ min tenmîki
hâzihi'l-manzûmeti'l-merğûbe 'an-yed-i
ahkaru't-tullâb ve ed'afu'l-küttâb a'nî Hâfız
Muşafâ ez-Zâcî ibnû'l-hattât eş-şehîr bi-Hâfız
Muhammed en-Nâcî el-Harpûtî ğafera'llâhu
lehümâ fi'l-evveli ve'l-âti. Ve kâne tab'uhû fi
ma'tba'ati'l-mevlâ Rızâ Efendi el-'arîf bi-
Müzellef Efendi-zâde. Belegahu'llâhu murâdihi.
Ve zâlik fi selhi'l-cemâziyye'l-ûlâ min şuhûri's-
seneti's-şâlişeti ba'de's-semânîn ve'l-mi'eteyn
ve'l-elfü min hicreti men lehu'l-izzü ve's-şeref
şalla'llâhu 'aleyhi ve 'alâ âlihî ve aşhâbihî
ecma'in. Âmîn.

Sonuç

Bu çalışmada Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşayan ve Harput civarının saygın ilim adamlarından biri olan Hacı Ömer Na'imî Efendi'nin Manzûme-i Na'îmiyye adlı eseri günümüz harflerine aktarılmıştır. Ömer Na'imî ve ailesinden bazı kişiler hakkında bilgiler sunulmuştur. Eser içerik ve muhteva yönünden de ele alınmıştır. Bu sayede nasihatname konulu çalışmalara yeni bir tanesi daha eklenmiş, ilgili konular bağlamında yapılacak çalışmalara katkı sunulmuştur.

Manzûme-i Na'îmiyye'de iman ve amelle ilgili birçok konu ele alınmıştır. Kasîde-i Bürde şerhiyle meşhur olan Ömer Efendi'nin gözlerini kaybettikten sonra oğlu Abdülhamîd Efendi'ye hitapla aslında bütün Müslümanlar için meydana getirdiği eser klasik bir nasihatname özelliği taşımaktadır. İnsanların özellikle de gençlerin meseleleri daha kolay öğrenmesi ve aklında tutması nedeniyle mensur değil de manzum olarak kaleme alınan eser bugün dahi geçerli olan birçok konuyu içermektedir. Çocukların terbiyesi, gençlik vakitlerinin nasıl olması gerektiği, güzel ahlak, İslam'ın ve imanın şartları, imanın şubeleri, vacipler, insanı küfre götürecek sözler, faiz gibi konuların ele alındığı eser istifadeye sunulmuştur.

Kaynakça

- Arslan, Mehmet, *Pendnâme-i Zarîfî*, Dilek Matbaacılık, Sivas 1994.
- Ayyıldız, Erol, "Harputi'nin Kaside-i Bürde Şerhinin Dilbilgisi ve Belâgat Açısından İncelenmesi", *Dünü ve Bugünüyle Harput (Sempozyum: 24-27 Eylül 1998-Elazığ)*, yay. hzl. Fikret Karaman, C. I, Elazığ 1999, s. 515-523.
- Bursalı Mehmed Tâhir Efendi, *Osmanlı Müellifleri*, C 1, Meral Yay., İstanbul 1975.
- Canım, Rıdvan, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yay., Ankara 2010.
- Dikmen, Melek ve Çetin Kâmile, "Oğula Hitaben Yazılmış Bir Nasihatname: Harputlu Ömer Naim Ve Manzume-i Na'îmiyyesi", *Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*, Elazığ 14-16 Mayıs 2015, s. 423-437.
- Donuk, Suat, Remzîzâde İlmî ve Manzum Ferâiz'i, *1. Uluslararası Demirci Sempozyumu, Manisa: 12-14 Ekim 2017*, s. 4-5.
- Güler, Mehmet, *Türk Edebiyatında Manzum Ferâiz-nâmeler*, Yayınlanmamış DT, Cumhuriyet Ü. SBE, Sivas 2015.
- Işık, Mustafa, "Harput-Kayseri Hattında Ömer Nâimî Efendi", *Uluslararası Harput'a Değer Katan Şahsiyetler Sempozyumu*, Elazığ 14-16 Mayıs 2015, s. 117-124.
- Kalan, Fatmanur, *Nasihatnâmelerde Çocuk (Osmanlı Dönemi)*, Yayınlanmamış YLT, Ankara Ü. SBE, Ankara 2017.
- Kaplan, Mahmut, "Türk Edebiyatında Manzum Nasihat-nâmeler", *Türkler*, C. 11, Ankara 2002, s. 791-799.
- Karataş, Ahmet, "Harputlu Efendigil Âilesinin Yakalandıkları Katarakt Hastalığıyla İlgili Manzumeleri", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)*, C. 6, S. 12, Eylül 2019, s. 65-101.
- Ömer Na'imî Efendi, *Manzûme-i Na'îmiyye*, Müzellef Efendizade Rıza Efendi Matbaası, 1283.
- Paksoy, Kezban, Bursevî İsmâil Hakkı Şerh-i Pend-i Attâr (İnceleme-Metin-Sözlük), Erciyes Ü. SBE, Kayseri 2012.
- Pala, İskender, "Nasihatnâme", *İslam Ansiklopedisi*, C. 32, TDV Yay., İstanbul 2006.

Summary

Human is a social entity. The most basic aspect of this sociality is communication. The word is the plain form of this communication, and poetry is a higher degree. Since the earliest times, people have said poetry and in this way, it has been a great legacy to this day. Although emotions such as love and longing were frequently covered in this poem heritage, some didactic issues were also covered.

Many different types of works have been written in order to understand and live Islam. Verse works such as tafsir and hadith have also been written. We can say that the aim of easy memorization is pursued. Nasihatnames are among the works that we encounter a lot among educational works. These works, which are called nasihatname or pendname, are works written with the aim of giving advice to people and especially the younger generations by expressing moral and adab bases based on Islamic basis. The prevalence of the name pendname is thought to be due to the work of the same name by Feriduddin Attar. Many translations and interpretations of this work in verse and prose were made in Turkish.

In order to create a sensitive society of honest and moral individuals, pieces of advice are found in every culture. As of the 13th century, examples have started to be seen in the society we live in. For centuries, there are examples written for both the public and people in front of the society, such as rulers. Although the advices generally have similar contents, they also differed slightly depending on factors such as their author, period and purpose of writing. In addition to common moral values such as honesty, benevolence, and generosity, the changes in daily needs and emerging according to centuries have been reflected in advice. It is possible to observe social changes through these differences.

The importance given by the religion of Islam has always made itself felt and directed people to works on this subject. Although we do not see much examples when we come to the 19th century, the book of Omer Naimi from Harput is one of the works that fill this gap.

Omer Naimi Efendi was born in Harput in 1216/1801-1802 as an individual of his family of Imamzade (later known as Muftigil and Efendigiller), with a scientific background and fame. He is the eldest of the three sons of his father, Muftu Hacı Ahmet Efendi, one of the leading scholars of the region. Other brothers are Hacı Hafız Ahmet Efendi and Ibrahim Efendi.

He received his first education from his father. As his father was very busy with fatwa affairs, he went to Anteb for a better education. Here he took lessons from Hafız Necip Efendi, one of the famous scholars of the city. However, after a while, as a result of the Janissary revolts, the peace of the scientific assemblies escaped and, like many names, his teacher was killed during these turmoil. Then he went to Kayseri to continue his education. He took lessons from many famous scholars here.

Omer Naimi Efendi wrote a work that made him famous during these youth years. This work is an annotation with the title of "Asîdetü'ş-Şühde Şerhu Kasîdeti'l-Bürde" by Imam Busiri to Kasîde-i Bürde (or Bür'e). This work brought him recognition when he was still a student.

Omer Naimi Efendi lost his eyes later in his life. Omer Efendi accepted this situation and continued his studies. Bursalı Mehmed Tahir states that Omer Naimi Efendi was able to write poetry in three languages, that he was a soft-tempered and playful person and in addition, although he was very old, his consciousness and memory were extraordinary. Omer Naimi Efendi died in 1882. His grave is in the family cemetery in Harput. After his death, his son Abdulhamid came to replace him and continued his scientific legacy.

Omer Naimi Efendi, after losing his eyes, created this book by telling those next to him. Manzûme-i Na'îmiyye was printed in Muzellef Efendizade Riza printing house in 1283 and has 47 pages. Omer Naimi Efendi wrote this book to his son Abdulhamid Efendi, but his target audience is general.

There are a total of 14 sections in the work. The introductory part is 34 couplets. In the first part, the poet, who started his prayer with his son, covered the points that should be considered in child finishing. In the second part, the youth period of the person is emphasized. In the third part, the subject of beautiful morality is discussed. In the fourth part, the conditions of Islam and faith and branches of faith are explained. In the fifth part, wajibs are mentioned. In the sixth part, attention was paid to the care to clean. In the six parts that follow, the words that will lead people to denial are explained. In the thirteenth part, great and minor sins are mentioned in detail. In the last part, attention was drawn to the issue of interest. The last ten couplets are the closing part.

In *Manzume-i Na'îmiyye*, many issues related to faith and deeds were discussed. The work has a classic *nasihatname* feature. The work was written not as prose but as a poem so that people, especially young people, can learn and keep in mind the issues more easily. The topics it contains are still valid today.